

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ:
ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

*Матеріали
науково-практичних круглих столів
(Україна, м. Київ, 30 червня 2022 року)*

КИЇВ 2022

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ**

**СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ:
ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

*Матеріали
науково-практичних круглих столів
(Україна, м. Київ, 30 червня 2022 року)*

КИЇВ 2022

УДК 340.12; 342; 342.7

Редакційна колегія:

Кулик Татяна Олександрівна – доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Сьох Катерина Ярославівна – доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 22.06.2022 (протокол № 4)

Матеріали подані в авторській редакції

Сучасний конституціоналізм: зарубіжний та український досвід [Текст]: матеріали науково-практичного круглого столу (Україна, м. Київ, 30 червня 2022 року). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. 76 с.

Національна академія внутрішніх справ, 2022

ЗМІСТ

1. Базір Вікторія. Конституційно-правове закріплення права на життя.....	5
2. Васечко Володимир. Реадмісія осіб як один із факторів інтеграції України до Європейського Союзу.....	9
3. Герега Яна. Муніципальна реформа в Україні.....	10
4. Євсєнкова Катерина. Механізм реалізації права людини на одностатевий шлюб.....	13
5. Журавель Олена. Право на житло в умовах збройного конфлікту в Україні.....	16
6. Зубкова Анна. Законодавче підґрунття права на допоміжні репродуктивні технології.....	20
7. Кавранська Вікторія. Право на свободу від катувань, жорсткого і нелюдського поводження під час збройних конфліктів.....	24
8. Клементьєва Марія. Захист прав дитини під час воєнного стану.....	26
9. Коломієць Ангеліна. Конституційно-правове регулювання права на життя.....	29
10. Котяш Іванна. Захист прав жінок, дітей, чоловіків крізь призму ратифікації Стамбульської конвенції Україною.....	34
11. Краєвський Олег. Актуальні проблеми забезпечення прав та свобод людини в Україні.....	37
12. Мазур Марина. Діяльність судової гілки влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав людини.....	39
13. Малярчук Оксана. Захист прав людини у період воєнного стану: посягання на статеву свободу та недоторканність.....	42
14. Мельник Юлія. Порухення прав жінок в умовах воєнного стану.....	47
15. Осауленко Андрій, Савчук Аліна. Евтаназія: реалізація права на смерть чи порушення права на життя.....	50
16. Пендюра Софія. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах воєнних дій в Україні.....	53
17. Сарібекян Юлія. Практика європейського суду з прав людини з питань застосування запобіжних заходів та проведення негласних слідчих (розшукових) дій.....	57
18. Сова Юлія. Захист прав дітей в умовах війни.....	60
19. Солоненко Олег. До національної стратегії розвитку конституційної юрисдикції.....	63
20. Терещенко Вероніка. Обмеження прав людини під час війни.....	66
21. Толокольнікова Анжела. Права дітей на освіту під час воєнного стану.....	70
22. Хандій Крістіна. Захист вітчизни як почесний конституційний обов'язок громадянина України.....	73

Базір В. Б., здобувач ступеня вищої освіти бакалавра навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ внутрішніх справ
Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна має тривалу та довговікову історію свого політичного та економічного становлення. Ця історія характеризується затяжною боротьбою за незалежність держави. За весь період свого існування Україна перебувала під впливом імперій, її землі ділили між собою різні держави. Починаючи з 1914 року та до нинішнього часу на українських землях відбувається вир подій: світові війни, голодомори, розпад СРСР, і нарешті, довгоочікувана незалежність. Здавалося, вже нічого не може порушити спокій та мирне життя України. В 1991 році, здобувши незалежність, наша держава стала вільною та неподільною, почала видавати закони, створила власну Конституцію і державні символи, почала розвиватися, намагаючи створити в своїх межах міцну країну. Однак, українцям ніяк не було дозволено жити в мирі та злагоді. Вже в 2004 році в державі відбулася революція, потім інша в 2014 році, і саме тоді сусід рф на фоні подій в Україні почала насильницьким методом загарбувати українські території на сході. Таким чином, в нашій державі з'явилися окуповані регіони. І в той же час, країна-агресор російська федерація почала претендувати на Автономну Республіку Крим і досягла своєї мети. Неподільна територіальна цілісність України вже тоді зазнала чималих втрат.

Здавалося, мирні жителі нашої держави вже звикли з 2014 року і по сьогодні до воєнних дій та операцій на сході України. В той же українські та західні ЗМІ вже з травня 2021 року почали говорити про ймовірне повномасштабне вторгнення рф на територію нашої держави. Однак цього минулою весною не трапилося. А починаючи з грудня-січня 2021 та 2022 років ця інформація набула великого поширення, та вже всі почали говорити про велику ймовірність нападу російської федерації. Проте, на превеликий жаль, більшість думала, що це не відбудеться, навіть незважаючи на те, що про це досить серйозно заявляли і наші партнери. Однак, близько 5 години ранку 24 лютого кожен українець прокинувся від значних вибухів по всій території нашої держави. І кожен зрозумів, що почалася війна. Війна, в якій загинуть наші друзі, родичі, чоловіки, кохані, колеги, сусіди.

Перші години таких вибухів, змусили людей приймати рішення. Залишатися в себе вдома чи кудись їхати. Однак питання ще полягало в тому, що ніхто не знав де буде безпечніше. Багато людей почало виїжджати навіть не роздумуючи, аби бути подалі від усього цього жахіття. Наслідки перших годин можна було побачити усюди: кинуті авто, затори, численні аварії на дорогах – усе це є показником того, що українці перебували в паніці і не знали що робити. Значна кількість людей, хапаючи найцінніші речі, паспорти, гроші тримала курс за кордон. Адже в перші дні ще можна було майже безперешкодно виїхати за територію країни навіть чоловікам. Більшість почала їхати просто кудись, але в основному усі шукали прихисток на заході країни, ближче до кордонів європейських країн. Таким чином, українці, які виїхали за кордон, отримали статуси біженців або тимчасово прихисних осіб. А люди, які або не змогли перетнути кордон, або шукали безпечні місця в західних містах та областях, отримали статус внутрішньо переміщених осіб.

Метою моєї роботи є висвітлення прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб на території України, які для того, щоб зберегти своє життя та своїх рідних, тікали зі своїх міст, сіл.

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Особа набуває правового статусу внутрішньо переміщеної особи через поставлення на облік в структурному підрозділі з питань соціального захисту населення районних у місті державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем фактичного проживання в Україні, про що видається довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, так звана «довідка переселенця». Отримати таку довідку мають право громадяни України, які згідно Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 "Про введення воєнного стану в Україні" у період воєнного стану перемістилися з території, на якій проводяться бойові дії [2]. Нині таку довідку можна отримати онлайн, через програму Дія [3].

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», такі особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, законів України та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України [1]. Однак законодавство України встановило низку спеціальних прав та обов'язків, яких має дотримуватися внутрішньо переміщена особа на території держави.

Розглянемо деякі права та обов'язки, що стосуються внутрішньо переміщених осіб:

До таких прав можна віднести:

- На отримання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг. На час війни, держава виплачує дітям до 18 років та особам з інвалідністю допомогу в розмірі три тисячі гривень, для інших громадян – дві тисячі гривень.
- Право на отримання статусу безробітної особи. Громадяни України, тікаючи від війни, хапали усе найцінніше, однак деякі люди не змогли зробити і цього. Адже їхні будинки, квартири, усе постраждало разом з речами що там були. Тому такі особи за браком документів, що підтверджують факт звільнення, періоди трудової діяльності та страхового стажу, мають право зареєструватися як безробітні й отримувати допомогу з безробіття, соціальні та інші послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у разі безробіття відповідно до законодавства.
- На оформлення документів, що засвідчують особу, за місцем фактичного проживання. Відповідно до чинного законодавства, паспорт громадянина України (ID-картку) можна оформити в територіальному підрозділі Державної міграційної служби України або Центрі надання адміністративних послуг за зареєстрованим місцем проживання (пропискою). За умови наявності довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи документи для оформлення паспорта можна подавати за місцем фактичного проживання в Україні відповідно до довідки.
- Право на продовження здобуття певного освітнього рівня (дошкільна, шкільна, середньо-спеціальна, вища освіта) на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування. Однак, цим правом на час війни користуються небагато дітей, оскільки завдяки дистанційному навчанню, що було запроваджено ще в карантин через Covid 19, створена можливість навчатися будь-де через спеціальні навчальні програми на інтернет – ресурсах, такі як Zoom, Discord, Google Meet, Teams.
- Право на сприяння органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів приватного права в пошуку та воз'єднанню членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення, а також право на інформацію про долю і місце перебування зниклих членів сім'ї та близьких родичів.
- Право на безпечні умови життя і здоров'я та право на достовірну інформацію про наявність загрози життю і здоров'ю на території покинутого місця проживання, а також місця тимчасового проживання, стан інфраструктури, довкілля, забезпечення прав і свобод.
- Право на безкоштовне тимчасове проживання. Внутрішньо переміщені особи мають право на забезпечення органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) упродовж шести місяців з моменту поставлення на облік

внутрішньо переміщеної особи, водночас для багатодітних сімей, інвалідів, людей похилого віку цей термін може бути продовжений.

- Право на отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування та право на надання необхідної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

- Право на отримання гуманітарної та благодійної допомоги. [4]

- Однак, необхідно приймати до уваги той факт, що внутрішньо переміщені особи потрапляють в нове для себе місце, вони не знають як себе вести, куди необхідно піти і що робити. Тому їм і важко пристосовуватися до нових умов життя, проте з плином часу ця адаптація відбувається і такі особи вже краще почувуються у незнайомому для себе місці.

- Обов'язки внутрішньо переселених осіб:

- Повідомляти про зміну місця проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за новим місцем проживання упродовж 10 днів з дня прибуття на нове місце проживання.

- Повідомляти про зміну місця проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за новим місцем проживання упродовж 10 днів з дня прибуття на нове місце проживання.

- У разі виявлення надання внутрішньо переміщеною особою явно неправдивих відомостей для отримання довідки про взяття на облік – відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів унаслідок реалізації прав, передбачених чинним Законом.

- Для переселенців-пенсіонерів встановлено обов'язок проходження фізичної ідентифікації в Ощадбанку (для власників електронних пенсійних посвідчень – перші два рази – що шість місяців, надалі – що 12 місяців; для власників звичайних платіжних карток банку – що 3 місяці з дня відкриття рахунку).

Отже, отримавши довідку внутрішньо переміщеної особи зараз, під час війни проти України, українці мають певні права та обов'язки, передбачені законодавством держави, що значно полегшують їхнє і так досить скрутне становище. Під час воєнних дій дещо змінилося становище до таких осіб і з'явилися додаткові фінансові пільги, що повинні допомогти внутрішньо переміщеним особам та забезпечити їх на час війни.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. В додатку Дія відтепер доступна е-довідка внутрішньо переміщеної особи <https://www.gostomel-rada.gov.ua/news/5405-v-dodatku-diya-vidteper-dostupna-e-dovidka-vnutrishno-peremishchenoji-osobi>

Васечко В. О., ад'юнкт кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

РЕАДМІСІЯ ОСІБ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогоднішній день пріоритетність співробітництва України з Європейським Союзом (далі – ЄС) та його органами обумовлена національними конституційними положеннями [1] та водночас, у певній мірі пов'язана з питанням реадмісії, яке впливає з Програми інтеграції України до Європейського Союзу(далі – Програма) [2].

Саме дана Програма інтеграції України до Європейського Союзу є одним з головних інструментаріїв загальної стратегії на шляху наближення України до правової системи ЄС за всім спектром співробітництва – політичним, соціальним, фінансовим, економічним, торговельним, науковим, освітнім, культурним тощо. Інші програми та плани політичного, соціально-економічного спрямування, що розробляються або підлягають розробленню органами виконавчої влади, зокрема і Міністерством внутрішніх справ України повинні ґрунтуватися на цілях цієї Програми.

Слід зазначити, що нині напрями та швидкість реалізації окремих пріоритетів, зокрема й щодо організаційно-правових аспектів питання реадмісії та Програми в цілому залежні від стану проведення як економічних так і політичних реформ, що є головними аспектами успішної адаптації Україною в достатніх обсягах до правових стандартів ЄС – *acquis communautaire*.

Міністерство внутрішніх справ України разом з іншими правоохоронними органами України значну увагу приділяє боротьбі з нелегальною міграцією, оскільки на даний час територія України використовується громадянами різних країн як транзитна для прямування у бік держав-учасниць ЄС. Цьому об'єктивно сприяє певна недосконалість українського законодавства, відсутність відповідної інфраструктури та брак коштів для реалізації відповідних державних програм є основними чинниками, що зумовлюють недоліки цієї діяльності.

Нелегальна міграція поступово структурується, ставиться під жорсткий контроль міжнародних злочинних груп, трансформується у високоприбутковий бізнес. Заходи які вживаються щодо боротьби з нелегальною міграцією, зокрема, з недопущення проникнення з території України до сусідніх країн транзитних нелегальних мігрантів з третіх держав, є недостатніми.

Відповідно до вище означеного, Урядом України підтримано пропозиції щодо пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок

громадян. Саме цей принцип полягає в тому, що при укладенні таких угод необхідно укласти одночасно угоду про реадмісію осіб – повернення нелегалів на територію держави, з якої вони прибули. Ініційовано прийняття рішення про встановлення з країнами, які є потенційними носіями нелегальної міграції, жорсткого візового режиму за принципом Шенгенського "негативного" списку.

Відтак, підсумовуючи, відзначимо, що Україна обравши курс євроінтеграції має досягти відповідних європейських стандартів розвитку національного права, зокрема й в розв'язанні проблем пов'язаних з нелегальною міграцією, що потребує підготовки необхідного кадрового потенціалу, формування його організаційної структури, а відтак створення не тільки інформаційної та матеріально-технічної бази, а формування законодавства у сфері реадмісії осіб, яке б відповідало стратегії наближення України до правової системи ЄС.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-В // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. № 30. ст. 141.
2. Програма інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>.

Герега Я. В., слухач магістратури
МПД Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Осауленко А. О., доцент кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ доктор
юридичних наук, доцент

МУНІЦИПАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

Однією з визначальних ознак демократичної, соціальної, правової держави є наявність у ній повноцінного місцевого самоврядування. Конституція України [1] визначила цей політико-правовий інститут як право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Саме цей інститут здатен забезпечити демократію в країні, адже він є головним інструментом здійснення влади безпосередньо народом. Проведення муніципальної реформи на сучасному етапі є важливим кроком щодо встановлення європейських стандартів організації місцевої влади. Головною метою цієї реформи є підвищення якості життя людей у містах, селищах, та селах шляхом забезпечення спроможності

органів місцевого самоврядування створювати економічні та соціальні умови розвитку територіальних громад та їх об'єднань, а також забезпечення місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади, територіальної доступності жителів цих територіальних громад до адміністративних, соціальних та інших послуг. Реформа покликана змінити старі принципи державного впливу та втручання в життя регіонів, реалізувати правові та організаційні зміни в функціонуванні місцевого самоврядування України. Розв'язання низки проблем правового характеру в територіальній організації влади є першочерговими завданнями реформи, які потребують комплексного вирішення.

По-перше, в законодавстві України, що регулює діяльність інституту місцевого самоврядування (Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»), виник ряд колізій, зокрема з нормами Європейської хартії місцевого самоврядування [2]. Серед них, зокрема, визначення місцевого самоврядування та різниця у окресленні суб'єктів. Також в Україні відсутня єдина загальноприйнята доктрина, на основі якої можна було б розробляти законодавчу базу: закони приймають виходячи як з «громадської» так і «державницької» теорій, а іноді – і об'єднуючи їх. Проблемою є також формування дієздатних громад: селища можуть, наприклад, об'єднуватися між собою, але не з великими містами. А це, у свою чергу, гальмує просторовий розвиток міст.

По-друге, в правовому регулюванні діяльності місцевої влади виникає багато проблем, зумовлених недосконалістю адміністративно-територіального устрою нашої держави. Як відомо, є населені пункти, що не можуть вести самостійний бюджетний баланс через їхню малу чисельність. Об'єднання територіальних громад є умовою формування самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць. Стосовно повноважень органів місцевого самоврядування, можемо зазначити, що в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] вони закріплені так, що дають можливість органам здійснювати власну муніципальну політику відповідно до державних стандартів. Проте галузеве законодавство фактично обмежує таку самостійність, зміщуючи центр ухвалення рішення до органів виконавчої влади різного рівня.

Потребує також вирішення питання щодо організації влади на регіональному рівні, а саме стосовно формування виконавчих органів на рівні обласних і районних рад. З одного боку, створення цих органів є неодмінною умовою для автономної діяльності представницького органу, а з іншого – визначення компетенції щодо цих виконавчих структур є досить складною проблемою. Просте передання повноважень від обласних і районних державних адміністрацій є неможливим, адже потребує вирішення питання щодо належності існуючих повноважень до самоврядної влади. Системно-структурна організація місцевого самоврядування на рівні територіальної громади також потребує реформування. Практика діяльності муніципалітетів

у країнах західної демократії може стати важливим досвідом в організації місцевого самоврядування в Україні.

На сьогодні в Україні започатковано муніципальну реформу через прийняття 31 серпня 2015 року постанови Верховної Ради України «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади» [4]. Запропоновані зміни містять значну кількість нових підходів до організації місцевого самоврядування, а також до взаємодії з державними інституціями. Проте, як вбачається, без внесення змін до Основного Закону, проведення реформи на рівні територіальних громад є неможливим. Якнайшвидше їх прийняття дасть змогу Україні продовжити європейський шлях розвитку, забезпечить становлення демократичної та ефективної системи місцевої влади.

Отже, з огляду на проголошення України правовою демократичною державою, місцеве самоврядування повинно стати реальним владним інструментом, здатним забезпечити права і свободи людей. В сучасних умовах важливим є обрання оптимального варіанту побудови стосунків між об'єднаними територіальними громадами. Водночас, це стане можливим лише за умови, що кожен громадянин нашої держави усвідомить значення цього конституційно-правового інституту і його користь як для особистого, так і громадського життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
4. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади: Постанова Верховної Ради України від 31.08.2015 р. №656-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-19>

Євсєєнкова К. А., здобувач
ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту №
1 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОДНОСТАТЕВИЙ ШЛЮБ

Право – регулятор суспільних відносин, який існує для безпосереднього надання можливості в повному обсязі реалізовувати особі свої інтереси. Суспільство, враховуючи еволюційний чинник, постійно розвивається та формує нові сфери суспільного життя, які потребують уваги законодавця. Права людини не можуть бути обмежені ніяк інакше, як у законний спосіб, натомість, останнім часом, часто виникає питання щодо їх розширення. У цьому світлі є доречним розглянути питання права людини на укладання одностатевого шлюбу.

Конституція України, як основний, фундаментальний нормативно-правовий акт у статті 51 проголошує «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка», також Сімейний кодекс України з цього питання зазначає, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [3; 4]. Аналізуючи вищезазначені акти можна дійти висновку, що право на шлюб існує тільки у чоловіка та жінки, обмежуючи даними положеннями права одностатевої пари з цього питання. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, яку Україна ратифікувала в 1997 році і яка, безперечно, стала підґрунтям для національного законодавства, визначає наявність права на шлюб у чоловіка і жінки, що досягли шлюбного віку [1]. Таке традиційне формулювання даного права людини в зазначеній Конвенції є зрозумілим через дату її створення, а саме – 1950 рік.

Станом на 2022 рік 29 країн та 25 штатів Мексики разом із столицею легалізували одностатеві шлюби. Необхідність законодавчого врегулювання одностатевих відносин впливає не з модної тенденції або обраним шляхом України до Європейського Союзу, а саме через постійно зростаючий суспільний прогрес. З правової точки зору питання шлюбу одностатевої пари – це не проблема відсутності штампу в паспорті, це його юридичне визначення з усіма витікаючими аспектами правового статусу партнерів в такому шлюбі. Ідеться як про майнові права – наприклад, питання спадщини, користування

спільно надбаним майном, розподілу майна в разі розлучення. Так і про права ухвалювати медичні рішення за свого партнера, якщо той, наприклад, потрапив у ДТП і не здатний прийняти рішення. Або ж – про спільне право усиновити дитину.

Юридичний погляд на шлюб полягає у його сукупності майнових та особистих немайнових прав, які людина може реалізовувати в своїх інтересах. Мова йде також і про правових захист такого права у вигляді звернення до суду або іншого компетентного органу державної влади.

Також буде влучно згадати статтю 14 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка наголошує на забороні дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою [1].

В контексті 14 статті дискримінація – це будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав. Фактично дискримінація одностатевих пар полягає в їх неможливості укласти шлюб, через законодавче оформлення такого права, яке надається виключно різностатевій парі.

Україні буде дуже складно заперечувати дискримінацію, оскільки у ЄСПЛ вже досить розвинута практика щодо рішень у таких справах – це пул справ проти Італії, Греції, у яких визнавалися порушення за статтями 8 та 14 Конвенції щодо дискримінації.

Безсумнівним є те, що у разі негативного сприйняття всім населенням України надання одностатевим парам можливість укласти шлюб таке рішення буде не те що недоречним, але й загрозливим для таких пар. Справа в тім, що реакція може бути бурхливою не тільки в словесному форматі (що безперечно принижує честь та гідність людини), а й фізичному – це вже, в свою чергу, становить небезпеку для життя і здоров'я одностатевих пар, які з одного боку легітимно уклали шлюб, а з іншого – опинилися на лікарняному ліжку. І так, правоохоронні органи знайдуть кривдників та застосують до них засоби притягнення до відповідальності, проте відновити здоров'я або воскресити людину це не допоможе.

Суспільство з цього боку є рушійним механізмом, тому що законодавство – це інструмент, який існує для регулювання суспільних відносин. Тобто нові правила поведінки формуються через суспільство і безпосередньо для нього. Питання готовності суспільства до такого кроку в сучасному світі аналізується за допомогою опитувань та подальшого статистичного матеріалу.

Київським міжнародним інститутом соціології щорічно проводиться аналітична робота з населенням стосовно сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні. Останній аналітичний звіт був оприлюднений у травні цього року. У

правозахисному ЛГБТ-центрі "Наш світ" порівняли його результати з підсумками аналогічного опитування, зробленого у 2016 році.

За 6 років в Україні у півтора рази скоротилася кількість людей, які негативно ставиться до ЛГБТ. У 2016-му погано до ЛГБТ ставилися 60,4%, а у 2022-му – 38,2%. Також значно зросла кількість тих, хто ставиться до ЛГБТ позитивно (з 3,3% до 12,8%), і тих, хто ставиться до них байдуже (з 30,7% до 44,8%) [2].

У порівнянні з 2016-м роком вдвічі зросла частка тих українців, які підтримують повне рівноправ'я людей різної сексуальної орієнтації (з 33,4% до 63,7%). Майже вдвічі зменшилася кількість тих, хто вважає, що права ЛГБТ людей мають бути певним чином обмежені (з 45,2% до 25,9%) [2].

Підсумовуючи дані статистики можна казати про підвищення позитивного ставлення до одностатевих пар та їх прав в Україні. Ставлення до тих чи інших питань формується з того інформаційного поля, в якому особистість зростає та знаходиться. Різниця у поглядах корелюється відповідно до інтелектуального розвитку, тому що з підвищенням освіченості людина здатна з більшим розумінням ставитися до критичних питань сьогодення.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, в Україні на даний час відсутній механізм реалізації права людини на одностатевий шлюб, адже таке право не передбачене національним законодавством. В жодному нормативно-правовому акті нашої держави не виявлене положення, які б надавали таку можливість, що прямо вказує на обмеженні у правах людини. Одностатеві пари є частиною суспільства, права якої також повинні захищатися демократичною, правовою державою, якою за Конституцією є Україна.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) : Конвенція від 04.11.1950 р. № 995_004. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13/32. Ст. 270.
2. Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні : *Аналітичний звіт*. 2022. С. 1-29. [URL:https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2022.pdf](https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2022.pdf) (дата звернення 15.06.2022)
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.

Журавель О. О., курсант
Навчально-наукового інституту
№ 2 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук.

ПРАВО НА ЖИТЛО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася у лютому 2014 р. з анексії Автономної Республіки Крим, створила досить велику кількість практичних завдань для юристів та правозахисників. Для українського громадянського суспільства стали актуальними теми матеріальної та психологічної підтримки жертв конфлікту, забезпечення їм соціального захисту та компенсації за зруйноване майно. Вимушене внутрішнє переміщення повністю змінило життєві сценарії сотень тисяч сімей і зумовило розроблення дієвого механізму реалізації зобов'язань держави щодо захисту прав людини внутрішньо переміщених та інших осіб, що постраждали від збройного конфлікту.

Право громадян України на житло серед порушених прав людини в умовах збройної агресії проти Української держави є одним з найбільш проблематичних питань постраждалого населення. Понад 55 000 будинків були пошкоджені або зруйновані в результаті бойових дій, що торкнулися території площею понад 7000 квадратних кілометрів, з початку збройного конфлікту до моменту повномасштабного вторгнення. З 24 лютого 2022 року (початок повномасштабного вторгнення) станом на квітень 2022 року за підрахунками Міністерства розвитку громад та територій кількість зруйнованих або пошкоджених через війну в Україні житлових будинків становить близько 6800. Конфлікт постійно супроводжується переміщенням українців у більш безпечні області країни. У 2021 році на обліку перебували майже 1,5 млн таких громадян. На сьогодні кількість внутрішньо переміщених осіб за підрахунками Міжнародної організації міграції становить понад 6,5 млн осіб.

На сьогодні через активні бойові дії досить складно скласти реальне уявлення про забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб. Однак, аналізуючи дані Національної системи моніторингу минулих років, можна стверджувати, що першочерговим проблемним питанням для внутрішньо переміщених осіб було питання, пов'язане з житлом. Дослідження показують,

що 66% з них орендували помешкання самостійно, 22% проживали у будинках своїх друзів або родичів, 9% проживали у колективних центрах, і лише 1% змогли дозволити собі придбати новий житловий будинок [2, с. 31]. Враховуючи наслідки повномасштабного вторгнення, можна вважати, що кількість внутрішньо переміщених осіб, для яких проблема забезпечення житлом стала першочерговою, зросла в сотні разів.

Вищенаведені статистичні дані засвідчують нагальну потребу у створенні належної процедури компенсації постраждалим громадянам за зруйновані через військову агресію житлові будинки або квартири, нормативно-правова база для якої на сучасному етапі перебуває у стадії розробки.

Незважаючи на наявність певних нормативних актів, які передбачають право на компенсацію за пошкоджене або зруйноване житло, у законодавстві України наразі присутні значні прогалини щодо механізму його реалізації.

Проте процес вдосконалення механізму правового регулювання компенсації за пошкоджене або зруйноване житло не залишається поза увагою законодавців. Адже 01 квітня 2022 року Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» (zareєстровано 24 березня 2022 року № 7198), який розроблено з метою надання відшкодування за пошкоджене або зруйноване житло та окремі категорії об'єктів нерухомого майна. Також Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 року № 380 затверджено Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації [7].

Україна – не єдина країна, яка зіштовхнулася з порушеною проблемою. На сьогодні досить високий рівень внутрішньо переміщених осіб у таких країнах як Колумбія, Сирія, Судан, Ірак, Демократична Республіка Конго, Ємен, Нігерія, Південний Судан, Афганістан [2, с. 12]. Підходи до гарантування внутрішньо переміщеним особам права на житло можуть мати різний характер у різних урбаністичних умовах по всьому світу, а тому для подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та створення ефективного адміністративного механізму компенсації за пошкоджене або зруйноване житло внаслідок збройного конфлікту в Україні врахування досвіду інших країн, що зіштовхнулись з аналогічними проблемами, має вагомий роль.

Наприклад, у Грузії у результаті двох хвиль конфліктів – на початку 1990-х років та у 2008 році нараховувалося близько 275 тисяч внутрішніх переселенців, що становило 6% населення. Проте майже 50% внутрішніх переселенців вирішили житлове питання завдяки впровадженню комплексної державної програми, прийнятої у 2008 році [2, с. 32]. Основними аспектами

програми, що забезпечили її ефективність, були запровадження системи оцінки вразливості, функціональний реєстр внутрішньо переміщених осіб, будівництво котеджів та відновлення багатоквартирних будинків для розподілення між внутрішньо переміщеними особами на праві приватної власності. Система оцінки вразливості, за якою кожна сім'я отримувала певну кількість балів вразливості залежно від кількості членів сім'ї, від наявності у родині особи з інвалідністю, від кількості дітей у сім'ї, дозволила раціонально витратити державні кошти, призначені на соціальні виплати внутрішньо переміщеним особам, а також сформулювати чергу житлового забезпечення. Грузинський реєстр дозволив отримувати детальну інформацію про всіх внутрішньо переміщених осіб, їхні конкретні потреби, отримані ними соціальні виплати, отриману допомогу на житло. У результаті підходу, заснованому на приватизації, житлове питання було досить швидко вирішене для великої кількості родин, оскільки понад 19% внутрішньо переміщених осіб були зареєстровані як власники помешкань, у яких вони проживали.

У Молдові, населення якої постраждало від збройного конфлікту у 1992 році, за неофіційними даними нараховувалося близько 130 тисяч внутрішньо переміщених осіб. Для вирішення житлової проблеми громадянам, чий будинок були зруйновані, а також переміщеним особам, які не повернулися до лівобережної частини країни, були видані безвідсоткові кредити на термін до 15 років. Втрати банків були покриті за рахунок коштів державного бюджету. Житло, надане внутрішньо переміщеним особам тимчасово, у багатьох випадках стало постійним для його мешканців. Офіційно уряд ніколи прямо не надавав постійний статус для місця проживання, яке займали внутрішні переселенці, і при цьому не класифікував його як тимчасове. У будь-якому випадку всім внутрішньо переміщеним особам вдалося набути право власності шляхом приватизації чи судових рішень, що надають право власності безкоштовно [3, с. 22].

Конфлікт між Азербайджаном і Вірменією через територію Нагірного Карабаху також зумовив масове внутрішнє переміщення людей в Азербайджані. З 2001 по 2015 рік з метою поліпшення життєвого рівня населення і створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб в Азербайджані функціонувала спеціальна Державна програма, відповідно до якої були побудовані 82 тимчасових поселення із соціально-технологічною інфраструктурою, якою користуються 40 тисяч сімей, тобто 180 тисяч внутрішніх переселенців (25,7% від загальної кількості) [8, с. 138]. Позитивним аспектом цієї програми є те, що внутрішньо переміщені особи проживають у нових спеціальних поселеннях, де передбачений доступ до освіти та кваліфікованої медичної допомоги (нові школи та медичні центри), але разом із цим механізм надання права власності на житло у таких поселеннях відсутній.

У Боснії і Герцеговині в рамках програми альтернативного житла житло надавалося в різних об'єктах державної власності – порожніх готелях,

туристичних базах, центрах тимчасового розміщення, в будинках, реконструйованих державою або за участю міжнародної допомоги. Як окремі підходи були також використані: оренда управліннями житлового господарства приватних приміщень; надання ділянок землі і будівельних матеріалів; введення в дію нових житлових будинків [8, с. 139].

Отже, в умовах збройного конфлікту в Україні створення реально діючої комплексної програми, функціонуючого адміністративного механізму соціального захисту постраждалих осіб, які втратили своє житло внаслідок збройної агресії Російської Федерації, є одним з головних аспектів процесу відновлення країни, оскільки внутрішнє переміщення створює додаткову соціальну напругу та зумовлює кризові явища. Під час розробки та прийняття такого механізму слід враховувати усі особливості збройного конфлікту, що зумовлює наявність великої кількості постраждалих, які втратили житло, а також необхідність забезпечення житлом великої кількості постраждалого населення.

Список використаних джерел:

1. Науменко Ю. Порушення права власності в умовах збройного конфлікту на Сході України та способи захисту: звіт. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. Київ, 2020. 56 с.
2. Вирішення питань обмеження житлових, земельних та майнових прав внутрішньо переміщених та постраждалих від збройного конфлікту осіб на Сході України: кроки до реституції / компенсації. Норвезька рада у справах біженців. URL: https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/advocacy-papers-ukraine/addressing_loss_of_hlp_rights_idps_eastern_ukraine_steps_to_restitution_compensation_ukr_web.pdf (дата звернення: 02.05.2022).
3. Забезпечення компенсації та реституції, права на житло та соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: порівняльний європейський досвід. Проєкт Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень» в межах Плану дій Ради Європи для України 2018–2021. URL: <https://rm.coe.int/comparing-analysis-idps-ukr/1680a08f30> (дата звернення: 01.05.2022).
4. Анісімова А. Відшкодування збитків, завданих пошкодженням або знищенням житла внаслідок збройного конфлікту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 13-17. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/3.pdf> (дата звернення: 01.05.2022).
5. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf (дата звернення: 01.05.2022).
6. О. Гарбар, А. Конопкін, О. Кореньков, С. Мовчан Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань «ДНР» та

«ЛНР» з боку Російської Федерації: за ред.: О. Павліченка, О. Мартиненка. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. Київ, 2018. 40 с.

7. Порядок отримання компенсації за зруйноване житло та інше майно. Безоплатна правова допомога. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/poryadok-otrymannya-kompensatsiyi-zazrujnovane-zhytlo-ta-inshe-majno/> (дата звернення: 01.05.2022).

8. Блага А. Б., Мартиненко О. А. Жертви збройного конфлікту в Україні: проблеми компенсації та відшкодування за спричинені збитки. *Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права*. 2019. № 3-2. С. 135-143. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-23> (дата звернення: 01.05.2022).

Зубкова Анна, здобувач ступеня вищої освіти магістра навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДГРУНТТЯ ПРАВА НА ДОПОМІЖНІ РЕПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Відповідно до законодавства нашої держави кожен має право на створення сім'ї та повагу до свого приватного і сімейного життя. Згідно зі ст. 49 - 50 Сімейного кодексу України дружина і чоловік мають право на материнство та батьківство відповідно. У ч. 2 ст. 50 зазначено, що відмова дружини від народження дитини або нездатність її до народження дитини може бути причиною розірвання шлюбу. Як показує практика, такі випадки існують і доволі значна частка розлучень відбувається через неспроможність подружжя мати дітей. Спираючись на статистичні дані, слід зазначити, що приблизно 15 – 16 % подружніх пар протягом репродуктивного віку стикаються із даною проблемою. Задля вирішення цього болісного і складного питання науковцями, вченими та медиками було витрачено багато часу та зусиль, що згодом увінчалися успіхом – світ дізнався про ДРТ (допоміжні репродуктивні технології), завдяки яким численній кількості сімей вдалося стати батьками.

Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 787 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 9 вересня 2013 року допоміжні репродуктивні

технології – це методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro*.

in vitro - техніка виконання експерименту чи інших маніпуляцій у спеціальному лабораторному посуді або у контрольованому середовищі поза живим організмом. А повнолітні жінки та/або чоловіки мають право за медичними показаннями на проведення лікувальних програм ДРТ. У разі відсутності протипоказань на проведення лікувальних програм ДРТ пацієнти направляються для лікування до ЗОЗ за наявності результатів обстеження. Пацієнти можуть звертатися для проведення лікування за методиками ДРТ безпосередньо, без направлення. Крім того в наказі зазначено обсяг обстеження осіб, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ, методики ДРТ, а також відомості про сурогатне (замінне) материнство [1].

Основним нормативно-правовим актом, який регулює питання застосування в практичній діяльності допоміжних репродуктивних технологій в нашій країні, є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року. Згідно ст. 48 цього закону застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за медичними показаннями повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці [2].

Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 579 «Про затвердження Порядку направлення жінок для проведення першого курсу лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показниками за бюджетні кошти» від 29 листопада 2004 року перший курс лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій жінкам у віці 19-40 років здійснюється за абсолютними показаннями, якими є безплідність трубного походження нормогонадотропна: відсутність або повна непрохідність обох маткових труб. Також дозволяється сурогатне материнство, якщо у хворої безплідність маткового походження, пов'язана з відсутністю матки, аномаліями розвитку матки, синехіями у порожнині матки. Проте й зазначено перелік медичних протипоказань для проведення лікування жіночої безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій, тобто захворювань, у разі яких виношування вагітності протипоказане [3]. У ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України повнолітня жінка має право за медичними показаннями на штучне запліднення та перенесення зародка в її організм [4].

Варто зазначити, що наше законодавство захищає право жінки та чоловіка на новонароджену дитину, яка була зачата в результаті застосування ДРТ. Так, у статті 123 Сімейного кодексу України у разі народження

дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій [5].

Норми законодавства інших країн, наприклад Іспанії, Італії та Франції, є більш імперативними в політиці штучного запліднення. Сферу застосування репродуктивних технологій в Іспанії регулює Закон «Про норми допоміжних репродуктивних технологій» № 40 від 19 лютого 2004 року. Громадяни цієї країни мають право звертатися до медичних закладів з метою використання послуги штучного запліднення лише після надання довідки про безпліддя. На території Іспанії дозволяється зазначення ДРТ для самотніх жінок, донорство яйцеклітин і сперми, а також грошова винагорода для донорів, зменшення числа ембріонів у матці у разі потрібної вагітності, проведення генетичного діагностування ембріона перед його перенесенням в порожнину матки.

Крім того в Законі прописані заборони під час використання допоміжних репродуктивних технологій: донорами не можуть бути родичі, знайомі та друзі пацієнта, знищення заморожених ембріонів, які не були використані для пацієнта в процесі екстракорпорального запліднення, вибір статі майбутньої дитини, вибір донора може здійснювати лише медичний персонал, сурогатне материнство і заборона оголошення особи донора та пацієнта в двосторонньому порядку.

Італія вважається країною з найбільшою кількістю обмежень у галузі штучного запліднення серед інших держав Європи. Із 2004 року в Італії діє Закон «Про норми допоміжних репродуктивних технологій», який дає дозвіл на використання ДРТ лише після надання одним із подружжя документів, які підтверджують неможливість зачати дитину самотійно. У цій країні заборонене знищення і замороження ембріонів, проведення окремих видів штучного запліднення. В Італії передбачений штраф 600 тисяч євро за незаконне донорство сперми чи яйцеклітин від сторонніх осіб.

У 2021 році у Франції було прийнято закон про біоетику, який дозволяє лесбійським парам і самотнім жінкам використовувати методи штучного й екстракорпорального запліднення на території країни. До прийняття цього нормативно-правового акту для здійснення процедури ЕКО жінкам доводилося виїждати за межі Франції, а діти, народжені за допомогою допоміжних репродуктивних технологій могли отримати громадянство лише за згодою уряду. Законом від 2021 року було скасовано анонімність донорів, тому в майбутньому діти зможуть дізнатися інформацію про своїх біологічних батьків [6].

Незважаючи на те, що в нашій державі використання допоміжних репродуктивних технологій широко розповсюджене, ще немає закону, який буде регулювати основні репродуктивні права людини та особливості їх реалізації у суспільних відносинах. Проте був прийнятий проект Закону України «Про реалізацію репродуктивних прав та допоміжну репродукцію людини». Варто наголосити, що наразі відбувається імплементація значної кількості норм, у тому числі у сфері медичного забезпечення, до національного законодавства. Основними джерелами європейських стандартів у галузі охорони здоров'я є Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі, прийнята 1994 року на нараді ВООЗ в Амстердамі та Європейська хартія прав пацієнтів, створена 2002 року на нараді великих організацій громадянського суспільства країн ЄС в Римі.

Згідно із Європейською хартією прав пацієнтів кожен має право на профілактичні заходи з метою попередження розвитку захворювання, отримання доступної медичної допомоги, скаргу, отримання повного обсягу інформації, інформовану згоду, право вільного вибору методів профілактики, діагностики та реабілітації, а конфіденційність особистої інформації, повагу до часу пацієнта, допомогу, що відповідає стандартам якості, безпеку, використання інновацій, усунення надмірного болю, індивідуалізоване лікування і отримання відшкодування завданої шкоди. Слід приділити увагу п. 14 вищевказаної Хартії, що передбачає право доступу до інноваційних технологій, а саме: право на медико-біологічний експеримент, репродуктивні технології, донорство, терапевтичне клонування, корекцію (зміну) статі, трансплантацію органів і тканин [7].

На нашу думку, право на інновації складає саме 4-е покоління прав людини, які варто додати до 2-го розділу Конституції України. Це могло б значно наблизити наше законодавство до європейських стандартів, підняти авторитет український фахівців на щабель вище та сформулювати нові погляди на проблемні питання в системі охорони здоров'я і медицини нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 787 від 09.09.2013 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р., № 2801-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
3. Про затвердження Порядку направлення жінок для проведення першого курсу лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показниками за бюджетні кошти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 579 від 29.11.2004 року 579 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0224-05#Text>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., 435-IV – № 40–44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р., 2947-III - № 20-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
6. G12 Country Regulations of Assisted Reproductive Technologies. URL: <https://cbhd.org/content/g12-country-regulations-assisted-reproductive-technologies#:~:text=This%20law%20prohibits%20research%20and,and%20transferred%20per%20reproductive%20cycle>.
7. European Charter of Patients' Rights. 15. 11.2002 European Commission Public health. URL: <http://health-rights.org/index.php/cop/item/european-charter-of-patients-rights>.

Кавранська В. О., курсант
Навчально-наукового інституту
№2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: Сьох К. Я.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук.

ПРАВО НА СВОБОДУ ВІД КАТУВАНЬ, ЖОРСТКОГО І НЕЛЮДСЬКОГО НАСИЛЬСТВА

Принципово важливим є усвідомлення і розуміння необхідності забезпечення прав людини при будь-яких обставинах. Найважливішим напрямком міждержавного співробітництва є забезпечення прав людини в умовах збройних конфліктів міжнародного і не міжнародного характеру. Адже незважаючи на те, що сучасне міжнародне право засуджує збройні конфлікти, війни та будь-яку агресію і взагалі забороняє агресивні війни. На жаль, збройні конфлікти, війни - це об'єктивна реальність сучасного етапу розвитку людства.

Військові злочини під час війни Росії проти України відбувалися від початку 24 лютого 2022 року. Більшість громадянам України довелося залишити свої домівки в пошуку безпеки. Отримавши статус – внутрішнього переселенця. А понад 2-ох мільйонів українців, які виїхали до ЄС переважно жінки з дітьми – це біженці.

3 квітня Анатолій Федорук оприлюднював дані про масові вбивства, тортури та насильства мирних жителів у Бучі, Ірпіні Київської області та багатьох інших міст під час окупації російськими військами.

Закони війни мають застосовуватися до всіх воєнних дій із використанням збройних сил, незалежно від характеру, напруженості або тривалості конфлікту.

Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод Відповідно до статті 3 - ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстоким, нелюдським діям, що принижують його гідність, поведженню або покаранню.

Пояснення терміну «катування» дано у ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання, а саме Катування - тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі -карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Катування складається з трьох самостійних понять:

- а) катування;
- б) нелюдське поведження або покарання;
- в) таке, що принижує гідність, поведження або покарання.

Вони розрізняються за ступенем жорсткості впливу на жертву.

Однак зміст цих понять не розкривається. Немає їх розкриття і в Загальній декларації прав людини, стаття 5 якої тільки вказує, що ніхто не повинен зазнавати катувань або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поведження і покарання

Як було вже зазначено вище інформація опубліковується Анатолієм Федорук. У Бучі від рук окупантів загинули сотні людей. У місті на вулицях знайшли тіла по-звірячому вбитих українців.

Рівень жорстокості армії терористів та катів РФ не знає меж – згвалтовані діти. Про це повідомила Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова. Карається позбавлення волі на строк від 5 до 7 років. Ст. 153ККУ

Висновок: Диспозиція ч. 1 ст. 127 КК України викласти таким чином: «катування означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисно заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

Заборона катування носить абсолютний характер. Немає жодних винятків та виключень у сівіт які б дозволяли вчиняти такі діяння.

Список використаних джерел:

1. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. В. Савченка. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 240 с
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 11 січ. 2019 р.: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 264 с.

Клементьєва М. С., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ратифікувавши Конвенцію про права дитини в 1991 році, Україна взяла на себе обов'язок щодо забезпечення та захисту прав та інтересів дітей. Це зобов'язання у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та інше [1]. Одним з основних компонентів державної політики України у сфері захисту прав дитини є удосконалення нормативно-правової бази. На сьогодні Україна є учасницею багатьох міжнародних документів у сфері забезпечення прав дитини.

Існуючий Комітет ООН з прав дитини як контролюючий орган здійснює спостереження та моніторинг додержання прав дитини у кожній країні яка ратифікувала Конвенцію. Комітет ООН оцінює наявну в країні ситуацію та надає відповідні рекомендації, які повинні бути виконані державою до наступного звіту.

Конвенція ООН про права дитини, є основним документом, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини. Важливе значення має ратифікація Україною низки міжнародних договорів у сфері сімейного права, розроблених в рамках Ради Європи і Гаазької конференції з міжнародного приватного права, що дозволяють вирішувати практичні питання, які

стосуються здійснення прав дітей, регулюють відносини батьків і дітей, як матеріальні, так і особисті.

З 2006 року було ратифіковано: Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980р.; Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, 1996р.; Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, 1996р.; Конвенцію про контакт з дітьми, 2003р.; Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном, 1956р. та Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, 1973р.; Європейську конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми, 1980р. ; Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, 1975р. та інші [4].

Сьогодні процес захисту прав дитини ускладнений для України через наявний військовий стан на території країни. Внаслідок загибелі цивільного населення, руйнування життєво необхідної інфраструктури міст, пошкодження лікарень та закладів освіти, держава не має можливості повною мірою забезпечити захист порушених прав. Проте країна докладаеть всіх зусиль щодо відновлення цих прав та їх подальший захист.

Реалії нашого часу такі, що кількість дітей, що залишилися без батьків зростає з кожним днем, через постійні ракетні обстріли і бомбардування території України. Негативно на психіку дитини впливає і звук повітряної тривоги чи вибуху, нові обставини та обстановка. Так склалося, що під час воєнного стану і особливо в перші місяці війни діти стали чи не найвразливішою категорією населення. Слід зазначити, що з покращенням ситуації права дітей які були порушені відновлюються і захищаються.

Під час воєнного стану Уповноважений Верховної Ради України з прав людини продовжує слідкувати за станом додержання прав дітей в Україні та вживає відповідні заходи щодо їх забезпечення. Зокрема шляхом надання пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері захисту прав дітей, реагування до органів влади та місцевого самоврядування за зверненнями громадян, здійснення моніторингових візитів тощо.

Важливим на сьогодні є питання перетину державного кордону дітьми. Від початку війни, за даними спостереження ЮНІСЕФ, з країни виїхало понад чотирьох мільйонів дітей, що становить більше половини дитячого населення держави. Війна спричинила одне з найшвидших і наймасштабніших переміщень дітей [3].

Сьогодні розлучення дитини з одним із батьків або іншими родичами може відбутися не просто в наслідок переїзду в інше місто, регіон, а взагалі – в іншу країну. Однак, незважаючи на це дитина має право спілкуватися з батьками, іншими особами, з якими існують сімейні зв'язки або психологічні та духовні.

На захист дітей від їх незаконного переміщення спрямована Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Конвенція створює процедуру для забезпечення повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують, до країни постійного місця проживання [4].

За захистом прав дітей під час воєнного стану слідкує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, відповідні уповноважені органи та державні організації. Встановлюються спеціальні процедури усиновлення дітей під час воєнного стану, пишуться окремі вимоги до осіб які хочуть і мають можливість прихистити дитину. Держава робить все можливе щоб мінімізувати наслідки від війни для дітей: надаються рекомендації щодо спілкування з дитиною яка втратила батьків, має травматичний досвід, зазнала сексуального чи іншого роду насильства, зазнала каліцтва, поради для допомоги дитині адаптуватися до змінених життєвих обставин.

Порушення прав дитини вимагають відповідного правового регулювання з боку національних і міжнародних інституцій. Основні нормативно-правові акти, що на національному рівні забезпечують захист прав дитини: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України “Про охорону дитинства”, Закон України “Про місцеве самоврядування”, Закон України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”, Закон України “Про протидію торгівлі людьми”, Постанова КМУ №866 “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини”[2].

Законодавство України, що регулює правові основи захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування включає в себе постанови КМУ №905, №565 та №564 та Закон України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”.

Українське законодавство, що регулює правові основи захисту прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах включає такі нормативно-правові акти, як: Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”, Закон України “Про основи соціального захисту бездомних і безпритульних дітей”, Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”, Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, Постанова КМУ №585 “Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах”[2].

Міжнародно-правові акти, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту: Конвенція ООН про права дитини, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Женевська конвенція про захист прав цивільного населення під час війни, Додаткові протоколи до Женевської конвенції, Римський статут Міжнародного кримінального суду, Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Європейська конвенція з прав людини,

Конвенція Ради Європи про захист прав дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства[2].

Отже, питання захисту прав дітей під час воєнного стану потребує врегулювання та контролю. Уповноважені особи та органи державної влади повинні вчиняти всіх відповідних дій щоб поновити порушенні права та недопускати нових порушень шляхом вчинення відповідних попереджувальних заходів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН права дитини від 20.11.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Захист прав дітей під час війни: URL: <https://dity.msp.gov.ua/pravova-baza>
3. Захист прав дітей в умовах воєнного стану URL: <https://everlegal.ua/zakhyst-prav-ditey-v-umovakh-voennogo-stanu>
4. Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права URL: https://minjust.gov.ua/m/str_19188

Коломієць А. Р., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (частина перша статті 27), невідчужуваним та непорушним (стаття 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою. Слід зазначити, що “Право на життя” є саме правом а не обов’язком, тому в хотілося б зазначити можливість використання людиною евтаназія, як один із способів розпорядження своїм правом на життя.

Евтаназія – це переривання життя невиліковно хворої людини. Її називають «гідною» або «доброю смертю», так як її мета – припинити страждання хворого за його згодою або з дозволу близьких.

Розрізняють евтаназію двох видів: пасивну (припинення підтримки життя пацієнта) та активну (надання хворому речовин, які призводять до швидкої смерті). Але сьогодні прихильники цього способу вбивства людини пропонують піти ще далі: тепер мова йде вже про евтаназію

новонароджених, яка може бути застосована до дітей з фізичними вадами. Це своєрідний проміжний вид вбивства між просто евтаназією та абортom, що робить смерть ще більш жорстокою і цинічною, бо за таких обставин новонароджена дитина позбавляється права на життя та навіть права вибору.

Щодо історичного аспекту, то практика добровільного відходу з життя віталася ще в Стародавній Греції, коли самогубство стариків та інвалідів заохочувалося. Сьогодні подібна процедура викликає палкі суперечки: лише певна низка країн легалізувала право на евтаназію.

Вперше термін «евтаназія» використовував у XVI столітті філософ Френсіс Бекон для визначення акта легкої смерті. Ідея як тоді, так і зараз полягає в допомозі смертельно хворому пацієнтові піти з життя. При невиліковній хвороби людина за своїм бажанням може попросити лікаря про смертельну ін'єкцію, щоб померти без болю і страждання. З XX століття евтаназія отримала особливу популярність. Але злочинне і спотворене використання цієї практики нацистами повністю дискредитувало саму ідею.

На зорі минулого століття в Європі набирала обертів евгеніка – наука про селекції людського виду. У Німеччині в 20-х роках минулого сторіччя нею були одержимі люди, які просували ідею чистоти арійської раси. У суспільстві укорінювалася думка, що націю потрібно очищати від «дефектних». У цю категорію потрапляли хворі з психічними розладами, спадковими хворобами, вродженими патологіями. З часом список неугодних розширювався, і в нього стали потрапляти всі, хто не здатний працювати, або просто не подобався владі. Всі діти до 3 років повинні були проходити «експертну оцінку», під час якої обчислювали невиліковно хворих. Ті, хто не міг стати повноцінним робочим в майбутньому, усиплялись. Дорослих з важкими патологіями та психічними розладами стерилізували. До 1940 року термін «діти» в документах став поширюватися на осіб до 17 років, а трохи пізніше «дитячу евтаназію» стали застосовувати до всіх вікових груп. Неофіційне масове використання примусової евтаназії в Німеччині почалося в 1939 році, до цього вона вважалася вбивством. З приводу способу вбивства в колах відповідальних осіб йшли дискусії, ін'єкції порахували економічно не вигідним способом. Кримінолог Альберт Відман запропонував швидкий і доступний варіант – чадний газ. У «газові камери» потрапляли:

- люди з розладами психіки;
- епілептики;
- інваліди;
- цигани, євреї і поляки;
- пацієнти, які лікувалися більше 5 років.

Евтаназією такі вбивства називали тільки через звучності терміна, в документах вони іноді носили назву «дезінфекція» і кодове ім'я «Т-4».

Першою державою у світі яка дозволила евтаназію стала Нідерланди. З 1984 року законно дозволена Верховним судом. Легально і офіційно стала застосовуватися з 2002 року. Проводиться виключно смертельно хворим

пацієнтам. Ще 1982 року в Нідерландах було засновано Комісію з питань евтаназії, яка складалася з лікарів та юристів, які бажали легалізації цього способу позбавлення життя. Комісія організовувала пропагандистські кампанії для популяризації ідеї добровільного вбивства. Не менше значення мала її лобістська діяльність, яка і увінчувалася затвердженням 1 квітня 2002 року скандального закону “Про Контроль над закінченням життя за бажанням і допомогою у самогубстві”. Ідея легалізації евтаназії за кілька десятиліть пережила значні зміни: якщо спочатку прихильники даного способу позбавлення людини життя говорили про нестерпні страждання тяжкохворих людей (хоча тут логічною і гуманною альтернативою є паліативна медицина), то сьогодні мова йде про «право на достойну смерть», тобто право на самогубство.

17 липня 2020 року у парламенті Нідерландів зареєстрували суперечливий законопроект, який умовно називають "завершене життя". Він може дозволити евтаназію людям похилого віку, яким уже виповнилося 75 років і які "втомилися жити". Його ініціаторкою стала депутатка Пія Дійкстра і це – не перша її спроба просунути таку ініціативу. Через цю ідею раніше у Нідерландах провели дослідження, щоб з'ясувати, скільки людей похилого віку "страждають від життя". І результати виявилися більш шокуючими, ніж очікувалося: щонайменше 10 тисяч осіб, яким за 55 років, мають довготривале бажання померти. Більшість з них вказали, що належать до "нижчого соціального класу". Це і спонукало депутатку продовжити свою боротьбу в цьому напрямку. Крім того, у законі наголошується на обов'язковій наявності "професійного радника з завершення життя", який проводить дискусії з людьми щодо їхнього бажання померти. Він не оцінює, чи це можливо, але шукає, звідки у особи це бажання і чи є альтернативи. (2 місяці проводити бесіди). Законопроект Дійкстри, ймовірно, спричинить конфлікт в уряді Нідерландів, оскільки дві християнські партії в коаліції докорінно проти цієї ініціативи. Наразі незрозуміло, чи отримає проект закону потрібну кількість голосів.

Зараз в Нідерландах дозволена евтаназія дітей від 12 років і немовлят до року за згодою їх батьків. З 16 років потрібно тільки згода пацієнта.

Не відставала і з прийняттям права на евтаназію Бельгія. З 2002 року офіційно дозволено зробити евтаназію всім, хто відчуває фізичні болі та страждання. З 2014 року узаконена дитяча евтаназія. Тут діяли за прикладом Нідерландів: процедуру може здійснити лікар або третя особа за умов, що пацієнт усвідомлює своє рішення й перебуває у стані, коли лікування вже не допоможе.

Досить ліберальне ставлення до процесу відходу з життя. Має Швейцарія. У Цюріху помирає до 200 чоловік щорічно від «уколу». У Швейцарії дозволена евтаназія не тільки для місцевих мешканців, а і для іноземців, за умов, що пацієнт має показання для застосування евтаназії та сам приймає препарат, що приводить до смерті. В наслідок чого до країни склався потік евтаназійних

туристів. 2020 року за допомогою асистованого самогубства в країні пішли з життя 1300 людей. Найпоширеніший спосіб - прийом внутрішньо розчину пентобарбіталу натрію. Після прийому препарату людина засинає протягом двох-п'яти хвилин, потім впадає в глибоку кому, і незабаром настає смерть. Для призначення препарату та підтвердження дієздатності людини необхідно обстеження лікарями.

Проте науковці не стоять на місці і вже презентували новий спосіб здійснення евтаназії за допомогою капсули “Sarco”. Дана капсула пройшла юридичну експертизу у Швейцарії та може законно використовуватись на всій території країни. Як повідомляє компанія-розробник “Exit International” пропонує новий підхід до добровільного відходу з життя, без використання контрольованих речовин. Капсула створюється на 3D-принтері та активується зсередини людиною, яка хоче померти. Поставити капсулу можна в будь-яке місце, наприклад, на природі або в приміщенні організації, яка допомагає в евтаназії. Коли людина готова, вона натискає кнопку, і капсула наповнюється азотом, знижуючи концентрацію кисню повітря з 21 до 1%. Людина почувається трохи дезорієнтованою і може відчувати легку ейфорію, а потім втрачає свідомість. За словами засновника “Exit International” Філіпа Нічке, смерть настає внаслідок нестачі кисню, але людина не відчуває ні паніки, ні задухи. Уся процедура триває 30 секунд. Він додав, що зараз існує два прототипи капсули, третій розробляється в Нідерландах. Планується, що він буде готовий до використання у Швейцарії у 2022 році. Він також додав, що компанія хоче виключити з процесу дозволу на евтаназію будь-які психіатричні перевірки та дозволити людині самій керувати процесом.

Звісно і низка інших країн такі як: США, Канада, Люксембург, Німеччина, Колумбія в певній частині легалізували евтаназію, звісно зі своїми правами, обов'язками та вимогами спираючись на міжнародний досвід.

Ідея легалізації евтаназії за кілька десятиліть пережила значні зміни: якщо спочатку прихильники даного способу позбавлення людини життя говорили про нестерпні страждання тяжкохворих людей (хоча тут логічною і гуманною альтернативою є паліативна медицина), то сьогодні мова йде про «право на достойну смерть», тобто право на самогубство.

Якщо ми розглянемо право на евтаназію в нашій країні, то побачимо, що евтаназія у нас не є правомірною. Позбавлення життя, навіть за згоди людини, – це злочин, передбачений Кримінальним кодексом України. Без згоди пацієнта ж це кваліфікується, як ненадання допомоги хворому, що призвело до його смерті чи інших тяжких наслідків. Покарання передбачене статтею 139 Кримінального кодексу і карається для лікарів обмеженням волі до 4 років або 3 роками позбавлення волі, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (до 3 років або без чіткого строку).

У жовтні 2019 року нардеп від партії "Слуга народу" Гео Лерос повідомив, що планує впродовж року подати до парламенту законопроект про евтаназію. Про це він зазначив після того, як українців

шокувала новина про самогубство смертельно хворої жінки, яке та скоїла на очах у свого сина. Вона страждала через сильні болі і викинулася з вікна столичної багатоповерхівки.”Право невеликовно хворих перервати своє життя має бути їх правом і можливістю, якщо вони не готові терпіти свої страждання”– пояснив Гео Лерос. Така заява нардепа викликала як схвалення, так і критику. Остання була аргументована зокрема тим, що українці не готові до такого кроку ментально. Також припускали: через високий рівень корупції можливе неправомірне застосування цього закону. Відповідно до Конституції України, життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, а право на життя є найважливішим серед особистих немайнових прав, яке зумовлене самою природою людини і знаходиться на вершині соціальних цінностей. Одним із найважливіших прав, яке забезпечує саме фізичне існування людини як біологічної істоти, є право на життя, яке декларується ст. 27 Конституції України, в якій зазначено: «Кожна людина має невід’ємне право на життя». А ст. 3 Конституції України закріплює положення, згідно з яким людина, її життя та здоров’я, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Ці права та їх гарантії складають зміст і спрямованість діяльності держави. Скасування та обмеження цих прав не допускається, за винятком випадків, що можуть тимчасово встановлюватися в умовах військового та надзвичайного стану. Оскільки право на життя гарантує недоторканність фізичного існування людини і, а тому не допускає розпорядження ним ким-небудь, окрім самої людини. Відповідно до даного положення ми бачимо, що людина може сама розпоряджатися своїм правом на життя, оскільки це її право, а не обов’язок, тобто якщо вона страждає від болю через невеликовну хворобу, за допомогою евтаназії вона могла б полегшити своє існування і розпорядитись своїм правом на життя. Також хотілось згадати Лісабонська декларація щодо прав пацієнта від 1981 року, в якій зазначено про право пацієнта померти з гідністю. То чому ж людина не може обрати евтаназію, як гідну смерть для себе і як можливість використання свого права на життя?

Відповідно до вище зазначеного можемо зробити висновок, що сучасний світ не стоїть на місці і дуже стрімко розвивається. З кожним роком країни світу розширюю права людей і надають можливість ними користуватись в повному обсязі. Україна також не стоїть на місці і постійно покращує своє законодавство. Питання евтаназії неодноразово підіймалось як один із проявів використання права на життя і це лише питання часу коли воно буде офіційно дозволено і в нашій країні. Проте з метою прискорення введення даного права і розуміння, що це таке, потрібно здійснити інформування та ознайомлення населення з даними можливостями та метою їхнього впровадження. Тоді люди не будуть так радикально ставитись до змін і введення чогось нового, що так нам необхідне.

Список використаних джерел:

1. Конвенція захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (Конвенція про захист прав людини і осн... | від 04.11.1950 (rada.gov.ua))
2. Конституція України від 28.06.1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про Контроль над закінченням життя за бажанням і допомогою у самогубстві: Закон Норвегії від 01.04.2002 року
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року (Кримінальний кодекс України | від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Громовчук М. Стаття “Евтаназія в Україні: питання реалізації конституційного права людини” URL: [https://\(constjournal.com\)](https://(constjournal.com))

Котяш І. Л., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК, ДІТЕЙ, ЧОЛОВІКІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ УКРАЇНОЮ

Протягом багатьох років тематика Стамбульської конвенції була приводом для дискусій. Це перший міжнародний юридично обов’язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни світу, що забезпечує повністю низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству [1,с.15]. Усі ці роки Україна навіть попри нератифіковану Стамбульську конвенцію вибудовувала шлях до системного запобігання домашньому насильству. Зокрема, був ухвалений Закон України «Про попередження насильства в сім’ї», а у 2017 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

У 2019 році відповідні зміни були внесені до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів. У 2020 році Президент України підписав Указ «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». Однак, ратифікація Стамбульської конвенції має дозволити удосконалити, наприклад, надання притулку потерпілим, процедуру звернення для отримання відшкодування та криміналізацію

каліцтва жіночих статевих органів. А якщо дивитися ширше, то не просто захистити жінок від насильства, а й допомогти їм повністю відновитися після скоєного проти них злочину. У документі й справді більший акцент на жінках, але це пов'язано з тим, що вони частіше потерпають від насильства і гендерні стереотипи працюють, сприяючи вихованню чоловіків-кривдників.

Метою цієї конвенції є запобігання насильству незалежно від статі, гендеру, раси, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження. Угода ніяк не загрожує національній безпеці, оскільки те, що чоловіки можуть називати себе жінками і їхати за кордон під час воєнного стану є маніпуляціями.

Вперше Україна намагалась ратифікувати Стамбульську конвенцію у листопаді 2016 року, але проти цього рішення виступила Всеукраїнська рада церков та деякі народні депутати, стверджуючи, що конвенція нав'язує «гендерну ідеологію», тобто не стосується захисту від домашнього насильства, але суттєво шкодить моральним засадам та цінностям українського суспільства. Також представники виступали проти поняття «гендер», оскільки вважали, що воно дасть можливість змінити такі дефініції, як чоловік та жінка, і якщо буде встановлено, що стать обирають, а не народжуються з нею це призведе до негативних наслідків в суспільстві. У ст.3 Стамбульської конвенції Ради Європи про запобігання насильству та боротьбу з цими явищами зазначено: «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків» [2].

В даному випадку ключовим є те, що гендер не формує третьої статі, оскільки стать –біологічна річ, під дефініцією даного поняття слід розуміти певні соціальні очікування від кожної статі, нав'язані суспільством стереотипні ролі. Доцільно зауважити, що однією з причин затяжного процесу ратифікації Стамбульської конвенції є нерозуміння терміну «гендер». Вагомою проблемою є також те, що в Україні немає законодавчої відповідальності за сталкінг, а саме переслідування. Ці ситуації є настільки поширеними, що стає досить страшно за кількість жінок, які постійно перебувають у колі цього насильства. І хоч в Україні діє закон про запобігання та протидію домашньому насильству, прийнятий у 2017 році, але в Стамбульській конвенції містяться положення, які відсутні в законах України. Вона передбачає відповідальність за переслідування, чого немає в українському законодавстві у кримінальному плані і окрему відповідальність за сексуальні домагання. Лише частково сексуальні домагання охоплюються сексуальним насильством, що є в Кримінальному кодексі, але не повністю.

Норми Стамбульської Конвенції чітко визначають сталкінг видом насильства та впроваджують відповідальність за цей злочин. Президент України підписав Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» №2319- IX., який Верховна Рада ухвалила 20 червня 2022

року. Цей нормативно-правовий акт дасть змогу захистити українських громадян, які постраждали від насильства не тільки в Україні, а й за кордоном. У зв'язку з тим, що за кордон виїхали сотні тисяч українських жінок, потрібно готуватися до посилення відповідальності для кривдників українців. Так, у ч.2 ст.30 перераховано підстави щодо надання саме державної компенсації, що не перешкоджає сторонам вимагати повернення наданої компенсації від правопорушника- за умови належного забезпечення безпеки жертви [2]. На жаль в Україні не надається компенсація з державних фондів жертвах насильницьких злочинів, у тому числі домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що свідчить про відсутність загальноправових механізмів реалізації на практиці зазначеної норми Конвенції. В даному випадку слід наголосити, що ратифікація Конвенції підкреслює європейську ідентичність України, як держави в якій немає місця насильству стосовно жінок, дітей та чоловіків.

Стамбульська конвенція дозволить Україні посилити норми в національному законодавстві, які стосуються боротьби з домашнім насильством, тобто можна буде криміналізувати кримінальні правопорушення, які раніше не вважалися кримінальними злочинами, запровадити спеціальні санкції проти кривдників, встановити порядок судового переслідування подібних справ.

Україна застосовуватиме Конвенцію відповідно до цінностей, принципів та норм, визначених Конституцією України, відповідно до ст.24 КУ: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками. Рівність прав чоловіка та жінки забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності»[3]. Тобто все відбуватиметься відповідно до вимог законодавства з приводу рівності прав чоловіків та жінок, формування відповідального материнства та батьківства, підтримання сім'ї та охорони дитинства. Ключовим є те, що під час війни дуже загострилося питання з приводу насильства над жінками, різко зросла кількість домашнього насильства в Україні. Яскравим проявом сексуальної об'єктивації, під якою розуміється процес «опредметнення» жінок є нав'язування суспільству стереотипів на кшталт «усі жінки люблять секс», «усі жінки люблять сильну руку», «жінки самі зваблюють чоловіків» [4, с. 302].

Конвенція засуджує всі прояви дискримінації щодо жінок та юридично зобов'язує країну, що ратифікувала документ, створити правову базу для боротьби з насильством. Тобто, ратифікувавши даний документ, Україна повинна буде адаптувати як законодавство, так і правоохоронні органи до норм конвенції. Україна буде зобов'язана запровадити моніторинг та збір даних щодо насильства, створити мережу притулків для постраждалих

відповідно до міжнародних стандартів. Доречно зауважити, що конвенція не містить і не може призвести до загрози концепції родини – вона взагалі ніяк не стосується цього питання і не регулює його, тому ратифікація ніяким чином не впливає на визнання одностатевих шлюбів. Україна не розглядатиме жодне з положень конвенції як таке, що зобов'язує її до зміни Конституції, Сімейного кодексу або інших законів щодо інституту сім'ї. Ключовим є те, що ратифікація це ще один крок, що наблизить Україну до набуття членства у Європейському Союзі та є вагомим підтвердженням європейських цінностей, нашого прагнення вдосконалення законодавства. Тільки така зміна допоможе нам захистити жінок та зупинити безкарність чоловіків.

Список використаних джерел:

1. Фішер Г. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція): довідник для членів парламенту. Київ: «К.І.С.», 2014. 101 с.
2. Istanbul Convention Action against violence against women and domestic violence, 11 May 2011, CETS No.210. // Council of Europe. URL: <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>.
3. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості. Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. – с. 141.
4. Харитонova О.В. Гендерні акценти в методології дослідження статевих злочинів. Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства: матеріали Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листопада 2016 року). Івано-Франківськ: РВВ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2016. С. 300–304.

Краєвський Олег Олегович

курсант 304 н.г. Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Осауленко А. О., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Охорона та їх реалізація є головним обов'язком держави,

яка несе відповідальність перед своїми громадянами [1, с. 12]. Визнання державою існування невід'ємних прав людини зобов'язує її в першу чергу перед власними громадянами дбати про їх належний захист.

На сьогоднішній день проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини набули, без перебільшення, світового, глобального значення і вийшли на перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку демократії у певній державі та суспільстві на земній кулі.

Система конституційних прав людини і громадянина в Україні охоплює теоретично велике коло прав і свобод у виборі способів і засобів життєдіяльності кожної людини [1, с. 18], що проживає чи перебуває в нашій країні. І це, безумовно, позитивне надбання нашого суспільства. Однак практична реалізація та захист цих прав і свобод майже щороку наштовхуються на значні перепони і перешкоди, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер та є підґрунтям для невирішених проблем у цій сфері. До проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні останнім часом, відносять:

- низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства;
- низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності;
- нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті;
- відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади;
- високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні;
- відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством [2, с. 51];
- введення воєнного стану та військові дії на території України.

Враховуючи всі ці фактори та останні тенденції в українському суспільстві можемо зазначити, що в Україні немає практично жодного права, яке б не порушувалося. З року в рік зростає кількість порушень прав людини та вчинених правопорушень. На жаль, громадяни України не звикли до можливості ефективного та справедливого судового захисту своїх прав і свобод, не використовують цей засіб в повній мірі. Це обумовлено тим, що: по-перше, строк розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, внаслідок цього громадяни роками не можуть захистити свої права, а це породжує недовіру громадян до суддів та судової системи загалом; по-друге, через неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката; по-третє, існує велика кількість колізій в українському законодавстві, нестабільність, часто змінюване законодавство. Судова система

страждає від надмірного навантаження, недофінансування, що породжує її корумпованість.

До актуальних проблем реалізації прав людини також відносять: бездіяльність органів державного управління (правоохоронних органів); роз'єднаність різних соціально-культурних груп у суспільстві; відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; відсутність належної експертизи законотворення і нормотворення щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина; бідність українців, яка робить їх зручним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів [3, с. 28].

Отже, проаналізувавши сучасний стан захисту основних прав та свобод людини, які закріплені в більшості нормативно-правових актів та в Конституції України, можемо зробити висновок про не в повній мірі задовільну ситуацію щодо їх охорони та реалізації. Також можемо констатувати, що в нашій державі потрібно вдосконалити механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина, шляхом прийняття закону, який і буде регламентувати порядок реалізації вищезгаданих конституційних прав.

Список використаних джерел:

1. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : підручник. Київ : Еспада, 2006. 776 с.
3. Громадянське суспільство і права людини : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 9 груд. 2010 р. Харків: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. 251 с.

Мазур М. І., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Однією із актуальних проблем протягом всього існування суспільства залишається питання прав людини, тому що права і свободи є невід'ємними і непорушними. Конституційний лад України ґрунтується на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості та безпеки найвищою

соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод. В свою чергу, гарантування, утвердження, забезпечення, реалізація прав і свобод людини, створення необхідних гарантій для їх реалізації та вироблення дієвого механізму їх захисту у разі порушення є важливим показником в державі, який вказує на її демократичність, соціальність, а також на те, що така держава є правовою. Важливою умовою утвердження й розвитку України як правової держави, що заснована на засадах верховенства права, відповідальності між людиною та державою, є здатність держави забезпечити справедливий та ефективний захист прав у разі їх порушення. Відповідно до ст. 55 Конституції України захист прав і свобод людини та громадянина здійснюється судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Виходячи з цього слід зазначити, що саме одним із найефективніших засобів реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина від правопорушень, а також має своїм завданням їх відновлення у разі порушення є судова гілка влади. Варто погодитися з думкою вчених А. Колодія й А. Олійника: «За років радянської влади судовий механізм захисту прав людини був декларативним і недієвим, а сам суд не був гілкою влади і залежав від партійних структур. Нині держава спрямовує всі зусилля для того, щоб цей вид захисту прав людини став найдієвішою формою захисту, як це реалізується в країнах зі сталою демократією» [1, с. 249]. Зазначене твердження не втрачає своєї актуальності і сьогодні, коли вдосконалюються конституційно-правові засади здійснення неупередженого правосуддя, зазнає реформаційних змін судова система для досягнення матеріальної, фінансової, кадрової незалежності суду, що сприятиме ефективному здійсненню судочинства.

Зважаючи на розпочатий процес оптимізації діяльності усіх органів державної влади, прагнення нашої держави побудувати ефективну модель державного управління в усіх сферах суспільного життя важливого значення набуває проведення судово-правової реформи. Сучасна судова система України все ще продовжує перебувати на стадії своєї інституалізації, що потребує не тільки достатнього нормативного регулювання, але й відповідної наукової аргументації, а також точного й неухильного дотримання державної політики у цій сфері [4].

Оскільки України є досить молодою державою і але результати функціонування судової системи вже сьогодні вказують на важливу роль суду в захисті прав людини. Згідно чинного законодавства України на суд покладено обов'язок забезпечити захист усього комплексу прав людини (соціальних, економічних, політичних, культурних, екологічних тощо), а також забезпечити право людини і громадянина звернутися до суду за захистом своїх порушених прав. Саме тому одним із основних завдань суду

сьогодні є забезпечення використання права на звернення за захистом своїх прав (без перешкод і обмежень) [3].

На теперішній час судова гілка влади почала досягати певних успіхів. З метою удосконалення судового механізму захисту прав людини, зробити його ефективним, прозорим, швидким та легким для людей, відновити та підняти рівень громадськості до суду в Україні відбувається поетапний процес реформування судової влади.

Разом з тим, необхідність проведення судової реформи в Україні зумовлена наступними чинниками:

1) по-перше – необхідністю зміцнювати захист прав і свобод громадян відповідно до Конституції України та міжнародних документів, які є частиною національного українського законодавства, – зокрема, Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції з прав людини. Сьогодні громадянські, політичні, соціально-економічні та інші права громадян України потребують додаткового захисту. Про це свідчить те, що Україна займає лідерські позиції серед країн Ради Європи за кількістю звернень громадян до Європейського суду з прав людини та кількістю рішень цієї судової інституції, винесених не на користь української держави;

2) по-друге – рівень довіри суспільства до національних судів сьогодні поки що на недостатньому рівні. За результатами дослідження громадської думки, виконаного соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом “Демократичні ініціативи” ім.І.Кучеріва, тією чи іншою мірою довіряють судам лише близько чверті громадян України.

На мою думку, першочерговими напрямками судово-правової реформи, які дозволять підвищити ефективність судової системи в конституційно-правовому механізмі захисту прав людини, мають бути:

- приведення законодавства України, що регулює усі аспекти функціонування судової системи, у відповідність до міжнародних стандартів;
- підвищення ефективності функціонування судової системи України;
- вироблення системних заходів щодо удосконалення організації її діяльності, здійснення неупередженого контролю за дотриманням всіма уповноваженими на те суб’єктами правил судочинства;
- визначення механізмів, які гарантуватимуть належним чином ефективне функціонування судів в особливих умовах – під час проведення антитерористичної операції, дії воєнного або надзвичайного стану;
- забезпечення максимального використання потенціалу допоміжних органів, що функціонують у системі судоустрою України;
- приведення інституту дисциплінарної відповідальності суддів у відповідність до європейських стандартів (основний орієнтир має бути спрямований на обвинувальний, а не змагальний характер). Також особливу увагу слід звернути на забезпечення відкритості та прозорості діяльності судової системи України, створення необхідних умов для її

доступності для громадськості, налагодження необхідного рівня взаємодії з іншими суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, оновлення переліку гарантій діяльності судів та суддів, а також судової системи в цілому.

Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити на тому, що діяльність судової гілки влади в Україні повинна бути доступно та належним чином підготовлена для ефективного захисту порушених прав і свобод людини, мають бути створені всі можливі механізми для забезпечення їх прав. Безсумнівно, необхідно вдосконалювати нормативну базу, що забезпечує здійснення права людини на повагу до її гідності, також краще налагодити систему органів влади, завданнями яких є створення умов для реалізації права кожного на повагу до його гідності та захисту такого права у разі його порушення.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. Київ. Правова єдність, 2008. С. 262.
2. Коментар до Конституції України / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ., 1996. 376 с
4. Чабан Н. А. Реалізація правоохоронної та правозахисної функції судової влади щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина / Н. А. Чабан // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 3. С. 164–172.
5. Ясинюк М. М. Принципи усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві : монографія / М. М. Ясинюк, В. А. Кройтор. Харків : Еспада, 2007. – 145 с.

Малярчук О. М., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ПОЄННОГО СТАНУ. ПОСЯГАННЯ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА НЕДОТОРКАНИСТЬ. ЗГВАЛТУВАННЯ ЯК ЗЛОЧИН ВІЙНИ

Сексуальне насильство завжди було і лишається проблемним питанням людства, і навіть у нинішньому цивілізованому світі таке кримінальне правопорушення зустрічається доволі часто. Під час війни люди, як цивільні,

так і військові, відчувають безкарність, тому і чинять насилля по відношенню до незахищеної категорії осіб. 24 лютого 2022 року Російська Федерація здійснила військовий напад на Україну, вже місяць особовий склад армії Росії катує, вбиває, знищує, гвалтує та чинить насилля різних видів над Українським народом, тож тема захисту прав людини під час війни, а саме права на статеву свободу та статеву недоторканість, набула апогею своєї актуальності.

Кожна особа та громадянин України вже від народження має пакет невідчужуваних прав та свобод, що гарантуються та охороняються державою, національною нормативно-правовою базою та міжнародним правом, вони не можуть ніким бути обмежені, крім випадків передбачених законом. Базисними документами, що містять перелік та гарантії захисту прав та свобод людини є Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження і покарання, Конвенція ООН для захисту осіб від насильницьких зникнень, Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни, Кримінальний кодекс України (далі ККУ), Конституція України (далі КУ).

Відповідно до національного законодавства України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не допускаються жодні привілеї чи обмеження за мовними або іншими ознаками, за ознаками раси, кольору шкіри, віку, статі, тощо. Стаття 64 КУ наголошує, що права та свободи людини як право на повагу до його гідності, право на свободу та особисту недоторканість і багато інших не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Тож, слід зазначити, що права жінки, дитини, як і права кожного окремого громадянина є найвищою соціальною цінністю і всебічно охороняються державою від посягань у будь-яких проявах, як у мирний час, так і у період ведення війни.

Під час підступної та брудної війни найчастіше порушуються такі права:

- право на життя;

- право на повагу до його гідності, що полягає у тому, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [4];

- право на статеву свободу, а саме право дорослої і психічно нормальної особи самостійно обирати собі партнера для статевих зносин і не допускати у сфері таких зносин будь-якого примусу;

- право на статеву недоторканість, що полягає в абсолютній забороні вступати у природні статеві контакти з особою, яка в силу певних обставин не є носієм статевої свободи, всупереч її справжньому волевиявленню;

- право на нормальний фізичний та психічний розвиток дитини [5].

Статева злочинність, враховуючи свою небезпечність, стала предметом досліджень багатьох наук кримінально-правового циклу. Так, кримінологія

розглядає статеву злочинність, як сукупність злочинів, спрямованих проти статевої свободи та статевої недоторканості, які вчиняються із застосуванням фізичного, психічного насильства або з використанням безпорадного стану потерпілої особи з метою задоволення сексуальної потреби у природній або збоченій формі [8, с. 112].

Дослідження у сфері кримінологічної характеристики статевих злочинів, причин та умов їх вчинення і заходів протидії проводилися багатьма відомими вченими-кримінологами: Ю.М. Антонян, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Литвак, Г.М. Мінковський та ін.

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості посягають на ту частину соціальних цінностей нашої держави - людину її життя і здоров'я, честь гідність, недоторканність і безпеку, які визнані КУ як найвищі та за які ККУ передбачена кримінальна відповідальність. Окрім національного законодавства положення з переліком та роз'ясненнями змісту перелічених вище прав на свобод міститься і у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, зокрема стаття 13 наголошує, що кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [3].

Кримінально-правова структура злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи складається зі злочинів, передбачених розділом IV ККУ. До них: зґвалтування (ст. 152 ККУ), сексуальне насильство (ст. 153 ККУ), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 ККУ), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 ККУ), розбещення неповнолітніх (ст. 156 ККУ), домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 ККУ) [2].

Зґвалтуванням визначаються дії сексуального характеру, пов'язані із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи та караться позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років [2].

З об'єктивної сторони зґвалтування полягає у статевих зносинах, які поєднуються із застосуванням фізичного насильства; погрозою його застосування (воля потерпілої особи придушується) або з використанням безпорадного стану потерпілої особи (її воля ігнорується). Статеві зносини - це природний (гетеросексуальний) статевий акт, а саме коїтус - сполучення чоловічих і жіночих статевих органів, здатне, як правило, викликати вагітність.

Фізичне насильство при зґвалтуванні може полягати у нанесенні удару, побоїв, позбавленні або обмеженні особистої волі, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо і спрямовується на те, щоб учинити

з потерпілою особою природний статевий акт, подолати здійснюваний або очікуваний з її боку фізичний опір, пов'язаний з небажанням вступити у статевий контакт. під час війни згвалтування часто зустрічаються у сукупності з катуванням потерпілої особи. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження і покарання (1984) визначає катування як «сильний біль або страждання, фізичні або психічні», які вчиняються навмисно з метою отримання інформації, як покарання або примус, чи з дискримінацією в основі [6].

Погрозою визнається як залякування потерпілої особи застосуванням фізичного насильства за допомогою висловлювань, жестів, інших дій (наприклад, демонстрацією зброї). Адресатом погрози може бути не лише потерпіла, а й інші особи, наприклад, й близькі родичі. Важливо лише, щоб психічне насильство мало за мету зламати волю саме потерпілої особи.

Безпорадним станом потерпілої особи визначають стан, коли вона за своїм фізичним або психічним станом не може розуміти характеру і значення вчинюваних з нею дій (психічна безпорадність) або, усвідомлюючи це, не може чинити опір гвалтівникові (фізична безпорадність). Причинами фізичної безпорадності виступають, зокрема, фізичні вади потерпілого (наприклад, параліч, сліпота), малолітній або, навпаки, похилий вік, тяжке захворювання, яке не є психічним, сильне сп'яніння. Проте, до цього переліку варто додати ще позбавлення потерпілого можливості рухатись та\бо давати фізичний супротив – зв'язування, цей спосіб введення особи у безпорадний стан застосовувався при скоєнні даного злочину солдатами ворожої армії.

За законодавством України суб'єктом такого злочину, як згвалтування є осудна особа чоловічої або жіночої статі, яка досягла 14-річного віку, при цьому стать виконавця злочину має бути протилежна статі потерпілої особи [2]. Злочин вважається закінченим з моменту початку статевого акту всупереч волі потерпілої особи. При цьому не вимагається обов'язкової дефлорації (порушення цілісності дівочої плівки), еякуляції (закінчення статевого акту у фізіологічному розумінні) та оргазму.

Під час війни згвалтування часто вчиняється групами осіб, зустрічаються випадки згвалтування неповнолітніх осіб, осіб, що не досягли чотирнадцяти років, згвалтування, що спричиняють тяжкі наслідки, а також згвалтування пов'язані зі вбивством, все це є кваліфікуючими ознаками цього злочину, що тягнуть за собою суворіші міри покарання, а саме позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років та від десяти до п'ятнадцяти років.

Станом на 6 квітня 2022 року за час війни на території України вже були зафіксовані випадки згвалтування. Генеральний прокурор Ірина Венедіктова повідомила, що російські військовослужбовці здійснювали сексуальне насилля відносно українських жінок і чоловіків, дітей і людей похилого віку. Все частіше на звільнених від окупантів територіях знаходять трупи, на яких у ході проведення судово-медичної експертизи виявляються ознаки

згвалтування та сексуальної наруги, що поєднанні з фізичним насиллям, катуванням, вбивством, тощо.

Відповідно до міжнародного права, а саме до статті 3 Конвенції ООН про захист цивільного населення під час війни, з особами, які не беруть активної участі в бойових діях, з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто *hors de combat* (той, що вийшов з ладу) унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поводяться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії [7].

Категорично заборонено стосовно зазначених вище осіб:

- насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
- захоплення заручників;
- наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;
- засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні [7].

Тож, варто зазначити, що порушення прав і свобод людини як наслідок ведення війни, жорстокість та нелюдське поводження не може бути виправданим та не залишиться безкарним ніколи, адже є воєнними злочинами. Воєнним злочином вважається міжнародний злочин, що умисно чи з грубої необережності вчиняється комбатантом та прирівняними до них особами чи по відношенню до них цивільною особою під час збройного конфлікту і полягає у масовому і серйозному порушенні норм міжнародного гуманітарного права та посягає на підзахисних осіб, їх права чи найважливіші принципи міжнародного гуманітарного права. Згвалтування – є одним з антигуманніших воєнних злочинів, що порушує сукупність основоположних прав людини, таких як право на честь та гідність, право на статеву свободу та недоторканність, право на нормальний фізичний та психічний розвиток дитини, право на життя, тому тягне за собою кримінальну відповідальність як на національному рівні, так і міжнародну кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2680-VIII від 07.02.2019, ВВР, 2019, № 9, ст.50; № 27-IX від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2149-IX від 24.03.2022; № 2150-IX від 24.03.2022; № 2155-IX від 24.03.2022; № 2160-IX від 24.03.2022) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (З поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Загальна декларація прав людини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Конвенція ООН про права дитини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/find?text=%F0%EE%E7%E2%E8%F2%EE%EA#Text
6. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження і покарання (Поправки до Конвенції див. в документі (995_108) від 08.09.92) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
7. Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
8. Кримінологія: загальната особлива частини: підруч./ І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін., за заг. редакцією В.В. Голіна. – 2-ге вид. перероб. І доп. Х.: Право 2009 – 288 с.

Мельник Ю.О., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЖІНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом сучасної історії наша держава не мала великого досвіду запровадження правового режиму воєнного стану та стану війни. Однак, за умов агресивних дій, на період з 26 листопада по 26 грудня 2018 року в Україні був вперше введений правовий режим воєнного стану. На жаль, з 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 вдруге введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року.

В Україні воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади,

військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають захисту та охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [2].

В умовах війни практично беззахисним є основне право людини - право на життя. Вбивства та тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях та примусове вивезення, тортури та нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми насильства є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я - це як неможливість доступу до медицини, так і заподіяння шкоди здоров'ю внаслідок травм тощо.

Тому, одним з найактуальніших проблем сьогодення є питання порушення прав жінок під час дії воєнного стану в Україні. Від початку вторгнення російська армія чинить вбивства, насильства, зґвалтування, катування, викрадення українок усіх вікових груп на тимчасово окупованих територіях, використовуючи це як зброю війни, тим самим порушуючи Європейську конвенцію з прав людини, Женевські конвенції, Загальну декларацію прав людини, Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання та інші міжнародні нормативно-правові акти, які є ключовими у захисті прав людини.

Щодо сексуального насилля, воно стало одним з ганебних інструментів росіян, яким вони намагаються завдати шкоди українському населенню. Факти про зґвалтування жінок, дівчат та навіть дітей стали відомими після деокупації територій, на якій перебували загарбники.

Основними мотивами скоєння сексуального насильства над жінками є такі:

- насильство може набувати масового характеру та вчинятися проти багатьох осіб, будучи стратегією досягнення поставлених цілей. У цьому випадку сексуальне насильство є частиною широкомасштабного нападу на цивільне населення, або актів геноциду.
- насильство можуть застосовувати з метою послаблення людей та отримання контролю над ними;
- сексуальне насильство може виступати як форма катувань. Застосовуючи його, агресор має на меті покарати, принизити, залякати постраждалих або шляхом примусу домогтися інформації від них;

– насильство — як спроба вплинути на окремих людей через їхні конкретні функції, роль або посаду в громаді. Члени сімей піддаються нападу як виду покарання, примусу надати інформацію про діяльність або місцеперебування близьких [3].

Будь-яке сексуальне насильство - це можуть бути погрози зґвалтування, каліцтва статевих органів, примусові оголення, вагітність, аборт, проституція, примус дивитися на сексуальну наругу, сексуальне рабство тощо - є воєнним злочином, порушенням законів та звичаїв війни.

У ст. 3 Європейської конвенції з прав людини про заборону катування зазначено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню [4].

Крім сексуального насильства над жінками, російські окупанти піддають українок фізичному насильству та катуванню, коли проходять через так звані фільтраційні табори. Переважно велику кількість жінок та дітей насильно депортують, відбираючи українські документи, телефони та потім відправляють до прикордонних областей Російської Федерації, аби потім переселити до депресивних регіонів Росії. Люди залишаються без засобів зв'язку з рідними, часто не мають їжі, предметів першої необхідності. Намагання російських окупантів створити подібні “гуманітарні кордони” до Росії фіксували й в Харківській, Чернігівській, Сумській та Київській областях. Доля примусово вивезених жінок досі невідома.

Такі дії держави-агресора кваліфікуються як викрадення людей, що являється військовим злочином та прямим порушенням статей 3 та 34 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [5]. Також порушуються стаття 5 Європейської конвенції з прав людини про право на свободу та особисту недоторканність [4].

Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, - «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства». Вона знайшла своє закріплення в усіх основних міжнародних інструментах, починаючи від загальних принципів міжнародного права, міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на універсальному та регіональному рівнях.

Застосування катувань і жорстоке поведження повністю нівелюють принцип людської гідності. Тому їх використання є абсолютною забороною на теренах усього цивілізованого світу, навіть коли мова йде про війну.

За порушення норм міжнародного права, за скоєння сексуального насильства, фізичного насильства, катування, порушення права на свободу та особисту недоторканність передбачена відповідальність. Її призначають за результатами розгляду судових справ у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі, створеними трибуналами або національним судом України. Саме тому важливо, щоб особи які постраждали зверталися за допомогою, фіксували

злочини, та збирали максимум доказів для притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19>.
2. Конституція України Конституція, Закон України від 1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Громадський простір. Сексуальне насильство під час війни: чому стається та як діяти постраждалим? URL: <https://www.prostir.ua/?news=seksualne-nasylstvo-pid-chas-vijny-chomu-stajetsya-ta-yak-diyaty-postrazhdalym>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Організація Об'єднаних Націй URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_154.

Осауленко А. О., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ доктор юридичних наук, доцент

Савчук А.І. слухач магістратури МПД Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

ЕВТАНАЗІЯ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СМЕРТЬ ЧИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

З огляду на досвід країн, де евтаназія легалізована, в Україні питання про неї виникає все частіше. Враховуючи кількість людей, які мають тяжкі чи невиліковні хвороби та розвиток технічних можливостей сучасного медичного обладнання, пацієнтів, яких роками утримують на штучному життєзабезпеченні з роками стає все більше. В сучасному світі існують як прибічники позбавлення хворих людей життя за їх бажанням, так і ті, хто категорично не сприймає ці дії як природні та вважає їх протиправними. Протистояння морально-етичних, правових норм та гуманного відношення до людей, які страждають внаслідок тяжких захворювань, є предметом цієї доповіді.

Стаття 27 Конституції України закріплює положення про те, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Тоді як ст. 3

формує основоположний ціннісний підхід Української держави до людини і визначає її життя і здоров'я найвищою соціальною цінністю [1].

В сучасній Україні евтаназія прирівнюється до простого умисного вбивства та вважається кримінальним правопорушенням. О. Іщенко та А. Мазяр зазначають, що вперше термін «евтаназія» було введено в XVII ст. англійським філософом Френсісом Беконом для визначення «легкої смерті». В перекладі з грецької (euthanasia), означає «добра смерть». Загалом під евтаназією розглядають практику припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням та відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань [2, с. 39].

Важко встановити критерії виміру при узгодженні прийнятого рішення особою піти з життя за допомогою медичного втручання, враховуючи, що людина не до кінця здатна чітко розуміти свій стан, який зумовлений стражданнями та болем. При позбавленні людей від страждань внаслідок хвороби може виникнути загроза приховування злочинних дій під «благими намірами».

А. Джуська, пояснює, що за методом реалізації евтаназія буває активна (позитивний метод, або «метод наповненого шприца») – використання спеціальних або інших засобів дії, які призводять до швидкої та безболісної смерті, та пасивна (негативний метод, або «метод осадженого шприца») – означає відмову від заходів, що сприяють підтриманню життя, тобто припинення надання рятувальної медичної допомоги, що пришвидшує природну смерть. За іншим критерієм (предметом висловлювання) евтаназію поділяють на добровільну, тобто на прохання невилікового пацієнта, який усвідомлює свої дії та може керувати ними, використати лікарські чи інші засоби, що призведуть до легкої та спокійної смерті, а також примусову евтаназію (за рішенням сім'ї пацієнта, законних представників чи державних установ) [3, с. 51].

Сьогодні в Україні законодавчих актів, які дозволяють застосовувати той чи інший вид евтаназії не існує, тому випадки їх застосування є злочином і порушують права людини.

В ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» зазначається, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії - навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [4].

Суспільство, не дивлячись на кардинальні зміни у ньому, не може наділити лікарів правом вбивати, оскільки це буде суперечити прямим обов'язкам цієї професії та призведе до знищення довіри до медичних працівників, яка й так не надто висока. Ці дії призведуть до перезавантаження моральних та етичних пріоритетів, що спричинить суттєві зміни у суспільстві.

А. Мерник та Є. Лукаш проаналізувавши практику легалізації евтаназії в країнах світу, звернули увагу на високий рівень життя та реальне дотримання

і захист гарантованих державою прав людини, демократизм та ліберальність державної політики, високу правову свідомість та рівень освіченості населення в країнах з легілізованою евтаназією [5, с. 18].

Таким чином, доходимо висновку, що необхідною умовою теоретичного розроблення та практичної об'єктивації в реальні суспільні відносини права на смерть шляхом евтаназії (як права людини четвертого покоління) є досягнення відповідного ступеня розвитку суспільства тієї чи іншої країни, гарантування високого рівня забезпечення прав людини, економічних та соціальних благ населення. Вбачається, що українське суспільство ще не готове до запровадження евтаназії, оскільки рівень його правової свідомості поки ще недостатній для цього. В сучасній Україні поняттю та процедурі евтаназії на державному рівні увага фактично не приділяється у зв'язку з наявністю низки більш значущих проблем військового, економічного та соціального розвитку, вирішення яких може привести до більш конкретного обговорення даної проблематики у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#>
2. Іщенко О. М., Мазяр А. К. Евтаназія за Кримінальним Законодавством України. *«Молодий вчений» – наук. журнал, травень. 2017. № 5.1 (45.1) С. 39-41.*
3. Джуська А. В. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* Київ, 2019. № 4 (113). С. 48-54.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року, № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
6. Мерник А. М., Лукаш Є. Ю. Легалізація інституту евтаназії в Україні: теоретико-правовий підхід. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2019. № 3 С.15-19.

Пендюра С. М., курсант
навчально-наукового інституту
№ 2 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Інститут таємниці кореспонденції є гарантією свободи особистості. Нині сформувались дві наукові концепції розуміння права на таємницю кореспонденції. По-перше, це так звана «особистісна» концепція, яка розглядає дане право як складову права на недоторканність особистого і сімейного життя, а, по-друге, це право досліджується як самостійне право, зміст і призначення якого ширше за захист приватного життя особи. Так, міжнародними актами, а також практикою Європейського суду з прав людини право на таємницю кореспонденції розглядається в контексті права на приватне та сімейне життя. Зокрема, у Загальній декларації прав людини (ст. 12) встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємниці його кореспонденції або на його честь і репутацію [1]. Право кожного на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції закріплює ст. 8 Конвенції. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 17) встановлює заборону свавільного чи незаконного втручання в особисте і сімейне життя особи, свавільного чи незаконного посягання на недоторканність її житла або таємниці її кореспонденції чи незаконних посягань на її честь і репутацію [2]. Зауважимо, що у згаданих актах та й у юридичній літературі поняття «приватне» та «особисте» життя ототожнюються. На нашу думку, слушною є позиція, що поняття «приватний» і «особистий» можуть вживатися як синоніми, зокрема і коли йдеться про сферу людського життя. Прецедентна практика ЄСПЛ не встановила єдиного розуміння поняття «приватне життя», але надала настанови щодо його значення та обсягу для цілей ст. 8 Конвенції [3]. Насамперед, право на повагу до приватного життя є правом на приватність, правом жити так, як кожен того бажає, і бути захищеним від оприлюднення фактів такого життя. Певною мірою право на повагу до приватного життя також має охоплювати право встановлювати та розвивати відносини з іншими

людьми. Тож, враховуючи широке коло питань, що охоплює приватне життя, ЄСПЛ виділяє справи, що підпадають під це поняття, на три основні групи:

- 1) справи про фізичну, психологічну чи моральну цілісність особи;
- 2) справи про приватність особи;
- 3) справи про ідентичність особи.

Відтак право на приватне життя включає особисту автономію й розвиток, можливість взаємодіяти з іншими людьми, фізичну та психологічну недоторканність, а також, певною мірою, репутацію особи. Безпосередньо до сфери особистого життя включено й сімейне життя, де йому забезпечується право вільного від свавільного втручання держави існування. Зауважимо, що у практиці ЄСПЛ немає й вичерпного визначення поняття «сімейне життя», адже це поняття постійно еволюціонує і продовжує розвиватись з урахуванням сучасних змін соціальних та культурних моделей сім'ї. Таким чином, «особистісній» концепції притаманний безпосередній зв'язок права на таємницю кореспонденції та права на приватне і сімейне життя. Прихильники другої концепції розглядають право на таємницю кореспонденції як самостійне право. Вони наголошують, що право на таємницю кореспонденції належить до окремих особистих прав людини та виходить за межі права на недоторканність приватного життя. Тож зв'язок права на таємницю кореспонденції зі сферою приватного життя є відносним, таким самим, як і з рештою основних прав людини.

В Україні право на таємницю кореспонденції закріплює Конституція України. Основний Закон (ст. 31) гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [4]. Це право сформульовано таким чином, що завданням держави є забезпечення недоторканності цього права з боку інших осіб та державних органів і передбачає заборону для будь-кого без згоди особи знайомитися з її кореспонденцією, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст або сам факт такої кореспонденції. На відміну від згаданих вище міжнародних актів, у Конституції України це право виведене в окрему, від недоторканності особистого та сімейного життя, статтю, що дає підстави для висновку про недоцільність звужувати право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції лише сферою особистого чи сімейного життя. Беззаперечно право на таємницю кореспонденції гарантується кожному. Втім, це право може бути обмежене судом на підставі закону. Так, різновидом втручання в приватне спілкування є арешт, огляд і виїмка кореспонденції. При цьому ст. 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України чітко встановлені підстави та процесуальні форми такого обмеження цього конституційного права особи [5]. Водночас реалізація права на таємницю кореспонденції окремими категоріями осіб має свої особливості. З одного боку, допускається обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а з іншого – встановлюються вищі гарантії захисту від незаконного чи

свавільного втручання у таємницю кореспонденції. Деталізацію особливостей реалізації права на таємницю кореспонденції для окремих категорій осіб встановлюють спеціальні норми[6].

У сучасному світі листування, телефонні розмови, телеграфна та інша кореспонденції є досить важливим засобом спілкування людей як в робочій сфері, так і в особистісній. Обов'язок держави і її компетентних органів забезпечити конституційне право спілкування між людьми. Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб (ч. 3 ст. 258 КПК України) [5]. Право на таємницю листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції є особистісним, немайновим правом, що традиційно належить до основних природних прав людини. Держава, яка визнається демократичною, повинна забезпечити реалізацію таких прав і свобод, а також надати механізм правового захисту в разі їх незаконного порушення. Якщо порушили ваше конституційне право на таємницю листування, потрібно за місцем свого проживання звернутися з відповідною письмовою заявою до відділу поліції. Там повинні відкрити кримінальне провадження і провести досудове розслідування. Відповідно до Закону України "Про Національну поліцію" від 02 липня 2015 р. завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах [7]:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності (ст. 2).

Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня (ст. 12) [7]. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування (ст. 7)[8].

Під час введення в Україні воєнного стану з'явилося багато новин про прослуховування дзвінків, але українські ЗМІ спростовують цю інформацію, повідомляючи, що це все є не правдою та провокацією для українського народу. В той же час згідно статті 6 частини 2 Закону України «Про інформацію» [9] право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Тому під час воєнного стану може бути застосоване прослуховування дзвінків, адже це робиться для нашої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Кримінально процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Міхневич Л.В. Конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції окремих категорій осіб. Часопис Київського університету права. 2020. № 4. С. 102–106. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/550-Article%20Text-1054-1-10-20211102%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/550-Article%20Text-1054-1-10-20211102%20(1).pdf)
7. Закон України «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
8. Король Д.Ю. Забезпечення Національною поліцією конституційного права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. URL: <http://elar.naia.kiev.ua>
9. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

Сарібесян Ю. А., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Питання щодо порушення конституційних прав під час застосування запобіжних заходів та проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) обговорювалося неодноразово. Не завжди запобіжні заходи та НСРД відбуваються з дотриманням усіх зазначених законодавством вимог. Це призводить до певних розбіжностей та конфліктів, а найгірше, коли під час таких недотримань порушуються конституційні права людини. Як відомо, згідно зі статтею 3 Конституції України [1] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Саме тому виконання запобіжних заходів та НСРД без дотримання вимог є доволі серйозним та актуальним питанням.

Велике значення в питанні становлення юридичних норм відіграють міжнародний досвід та міжнародні нормативно-правові акти. Саме тому поговоримо про рішення, прийняті Європейським судом з прав людини.

Не зупиняючись більш детально на розгляді міжнародно-правових документів у сфері захисту прав і свобод людини в кримінальному провадженні, розглянемо проблемні засади застосування практики ЄСПЛ з питань проведення НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.

У рішенні від 12 березня 2009 р. у справі «Сергій Волосюк проти України» (*Sergey Volosyuk v. Ukraine*) (заява № 1291/03) ЄСПЛ розкрив основні вимоги права на повагу до приватного і сімейного життя і кореспонденції, що гарантоване ст. 8 Конвенції, зокрема: «Суд зазначає, що сторони не заперечували того, що перевірка кореспонденції заявника, яку здійснювали посадові особи установи, де його тримали під вартою, становила втручання у право заявника на повагу до своєї кореспонденції, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції» [2].

Принцип верховенства права в рішеннях ЄСПЛ щодо України стосується вимог «якості» закону та юридичної визначеності, вимагає дотримання вимог «якості» закону, яким передбачається втручання у права особи та в

основоположні свободи. Так, у рішенні від 10 грудня 2009 р. у справі «Михайлюк та Петров проти України» (Mikhaylyuk and Petrov v. Ukraine) (заява № 11932/02) зазначено: Суд нагадує, що вираз «згідно із законом» насамперед вимагає, щоб оскаржуване втручання мало певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна передбачати його наслідки для себе, а також це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права (рішення у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) від 29 квітня 2003 р. (заява № 38812/97, п. 155) [3].

Дотримання принципу законності у процесі втручання у приватне спілкування. Так, у п. 8 справи «Круслен проти Франції» 1989 р. [4] та ін. ЄСПЛ підкреслює, що закон має містити досить зрозумілі й чіткі формулювання, які давали б громадянам належне уявлення стосовно обставин та умов, за яких державні органи уповноважені вдаватися до цього таємного і потенційно небезпечного втручання в право на повагу до приватного життя та кореспонденції.

ЄСПЛ неодноразово констатував порушення права на повагу до приватного життя у справах проти України. Так, наприклад, у рішенні від 29 червня 2006 р. у справі «Пантелеєнко проти України» (Panteleyenko v. Ukraine) (заява № 11901/02) ЄСПЛ зазначив, що як зберігання державними органами інформації про особисте життя людини, так і її використання є порушенням права на повагу до особистого життя, що гарантоване п. 1 ст. 8 Конвенції [5]. Положення п. 2 ст. 15 КПК України [6] щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, що передбачені КПК України, стосується лише інформації, що отримана впродовж кримінального провадження. Принцип невтручання у приватне життя, що передбачений ст. 15 КПК України, значно вужчий ніж право на повагу до приватного і сімейного життя, що гарантоване ст. 8 Конвенції. Тому, щоб не допустити порушення зобов'язань, які визначила ця Конвенція, важливо бути обізнаними з підходами ЄСПЛ щодо ст. 8 Конвенції.

До того ж у справі «Фельдман проти України» ЄСПЛ зазначив, що будь-яке втручання в право особи на повагу до її приватного та сімейного життя становитиме порушення ст. 8 Конвенції, якщо воно не здійснювалося «згідно із законом», не передбачало легітимну мету згідно з п. 2 та було «необхідним у демократичному суспільстві» у тому сенсі, що воно було пропорційно меті, якої мали досягнути [7].

Досить часто порушення Конвенції відбувається саме через наявність чи відсутність певних норм у національному законодавстві. Враховуючи необхідність на встановленні в законі певного чітко визначеного строку для виконання ухвали слідчого судді про проведення НСРД, пов'язаної з втручанням у приватне спілкування, має значення для забезпечення обґрунтованості обмеження фундаментальних прав людини, оскільки підстави

для проведення цієї дії, зазначені в ухвалі слідчого судді, не можуть існувати упродовж невизначеного строку. Така позиція, що визначив ЄСПЛ, у рішенні від 2 листопада 2006 р. № 23543/02 у справі «Волохи проти України», в якій заявники скаржилися на порушення їхніх прав у зв'язку з накладенням арешту на їхню кореспонденцію, що був чинний більше ніж один рік і скасований через закриття кримінальної справи. Суд зазначив, що національне законодавство, яке діяло в Україні на той час, не передбачало жодного проміжного перегляду постанови про накладення арешту на кореспонденцію заявників у розумні проміжки часу або будь-яких строків для такого втручання. Отже суд дійшов висновку, що зазначене втручання не може тлумачитись як таке, що було здійснено «згідно із законом» [8]. Змінити відповідний закон має право тільки Верховна Рада України, а отже, саме від неї залежить, щоб такі порушення не повторювались.

Найчастіше перевищення службових обов'язків, недбале ставлення та взагалі особисте відношення правоохоронця до правопорушників призводить до певних небажаних результатів, конфліктів, а в результаті порушення конституційних прав людина. Ці порушення можуть виражатися у різних формах, як фізичному впливі, так і в моральному. У більшості випадків порушення полягає в недодержанні посадовими особами певного порядку та вимог щодо застосування запобіжних заходів.

На нашу думку, було б доцільним детально проаналізувати інститут НСРД через призму практики ЄСПЛ. Необхідно встановити, які найбільш розповсюджені правопорушення, зареєстровані в ЄСПЛ проти України.

Також необхідно проаналізувати, як аналогічну проблему вирішували інші держави, де наразі таке питання не постає гостро.

Враховуючи стан сучасної ситуації в Україні, національну систему законодавства та міжнародні шляхи подолання конкретної проблеми, можна побудувати якісний та працюючий механізм, що допоможе запобігти виникненню конституційних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Справа «Волохук проти України» (Заява № 60712/00) від 29 черв. 2006 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_095.
3. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя: вимоги щодо якості закону та юридичної визначеності. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/tuankhyna-zhvustyemfensgs-ftsets-i-tuav-oyueury-ts-iekmfryerrk-tuavstseeya-vypsgy-ses-yansfkhk-ians.
4. Сірий М. І. Українська модель здійснення судового контролю на досудових стадіях кримінального процесу. Адвокат. 2005. № 9. С. 8.

5. Справа «Пантелесенко проти України» (Заява № 11901/02) від 29 черв. 2006 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_274.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Справа «Фельдман проти України» (Заяви N 76556/01 та 38779/04). від 08 квіт. 2010 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_613.
8. Тютюнник В. Окремі питання визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні. Вісник прокуратури. 2013. № 11. С. 119–120.

Сова Ю. М., здобувач вищої освіти 201 СЕ навч. групи 2-го курсу навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті. Саме діти є найуразливішою та беззахисною категорією цивільного населення в умовах війни.

Діти, що пережили будь-який вид насильства, відчувають труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції тощо.

В ст. 28 Конституції України враховані міжнародні стандарти прав людини і закріплена норма про те, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. В боротьбі за захист дітей протягом останнього десятиліття, влада України прийняла низку законів. Проте норми чинного українського законодавства поки що не повною мірою передбачають цілісний та дійовий механізм для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини під час війни, які, на жаль, порушуються щоденно [1, с.8].

За даними ЮНІСЕФ, у світі понад мільярд дівчаток і хлопчиків живуть у країнах чи на територіях, що зазнають впливу збройних конфліктів; близько 300 мільйонам цих дітей ще не виповнилося п'яти років. Війна Росії та України, як би по іншому її не називали, триває уже восьмий рік. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, станом на 30 квітня 2021 року, з початку збройного конфлікту на Донбасі загинуло 152 дитини та 146 було поранено. Лише з 2017 року, близько 70 тисяч дітей отримали статус таких, що постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, 90 з них мають такий статус через тілесні травми.

З початку повномасштабного вторгнення окупантами на територію України статистика значно змінилась, на жаль, в гіршу сторону. Станом на ранок 14 травня 2022 року більше ніж 647 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. За офіційними даними 227 дітей загинули та понад 420 отримали поранення.

Однак, виникає питання: чи це остаточні втрати? І відповідь є однозначно негативною.

Під час війни порушуються абсолютно всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист тощо. Дослідники виявили найбільші порушення, які мають місце в реальному світі та які, на мою думку, знаходяться поза межами людяності. Адже як можна позбавити життя невинної дитини? Чи залучати їх до участі у військових діях, а що ще гірше, використовувати дітей, як живий щит. Такі дії людей неможливо виправдати «військовою необхідністю» чи випадковістю, бо це абсолютно усвідомленні речі. Ці порушення вимагають правового регулювання та захисту з боку як національних, так і міжнародних інституцій.

В останні десятиліття захист і добробут дітей під час конфлікту став важливою частиною порядку денного міжнародної спільноти. Таким чином було розроблено низку норм і стандартів, що утворюють нормативно-правову базу для захисту дітей в умовах збройного конфлікту.

Діти, що зростають в умовах воєн, захищені нормами міжнародного гуманітарного права як частина цивільного населення. Проте, з огляду на вразливість і потреби, пов'язані з дитячим розвитком, діти повинні мати особливий захист. Права дитини захищаються низкою нормативних актів міжнародного значення, зокрема, Конвенцією ООН про права дитини, Женевськими конвенціями про захист жертв війни, Римським статутом Міжнародного кримінального суду та іншими.

Система міжнародних угод та договорів має тенденцію до розвитку та реалізації, однак, ефективність впроваджуваних стандартів залишається актуальною проблемою в багатьох частинах світу. Варто наголосити, що в Україні, попри існування численних міжнародно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, права дітей досі порушуються. Тому

національне законодавство відіграє важливу роль у правовій системі захисту дітей в зонах конфлікту.

Наразі Закон України «Про охорону дитинства» – основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні». Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту цих дітей, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї (зокрема розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон).

Однак, існує безліч загроз для дітей, навіть при спробі зберегти життя та покинути зони бойових дій. Особливо це ризики потрапити під обстріли, снайперського вогню чи що гірше, підриву бойових припасів. Адже держава не зможе застрахувати дитину від влучання боєприпасу? Звісно, ні. Вкрай рідко дітям вдавалось вибратись уцілілими після ракетних обстрілів, частіше вони втрачали кінцівки, а більшість гинули. Неможливо оцінити справжні втрати, бо кожне життя - це цінність, і щодня вона втрачається внаслідок аоресії та відкритого геноциду українського народу.

Зараз для дітей, що зростають в умовах війни, досі не передбачено жодних гарантій, окрім безоплатного гарячого харчування в державних і комунальних закладах освіти. Дещо краща ситуація з соціальним захистом громадян України, яким на час закінчення Другої світової війни було менше 18 років. Державні гарантії для цих осіб гарантуються законом «Про соціальний захист дітей війни».

З юридичної точки зору, у нас не війна, а конфлікт, тому слід розробити державну політику, яка дозволить визначити і забезпечити механізми реалізації компенсацій, реабілітацію й захист дітям. Однак, наразі діти, які постраждали від російської агресії разом із батьками, залишаються наодинці з багатьма своїми проблемами.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14. (дата звернення: 15.05.2022)
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 15.05.2022)
3. Турченко О.Г. // Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту від 01.02.2019.

Солоненко О. М.,
професор кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Аналіз сучасної моделі конституційного судочинства в Україні [1] свідчить про те, що вона потребує реформування заснованого на міжнародних стандартах та юридично-організаційних і конструктивно-позитивно вивірених практик функціонування у країнах Ради Європи, зокрема і Європейського Союзу (далі – ЄС), органів конституційної юрисдикції, а відтак, це сприятиме і політико-формальній гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС.

Дане питання також актуалізується сучасним загостренням конфлікту інтересів, випадками толерування корупційних факторів, а відтак і тенденціями до прояву несиметричності правових відносин між Конституційним Судом України з певними національно-публічними суб'єктами, як в організаційній-правовій площині, так і в політико-громадській сфері, що є деструктивним чинником у функціонуванні державного механізму.

З огляду на необхідність стабілізації державно-правових відносин у сфері конституційного судочинства та приведення українського конституційного права у відповідність до норм і принципів міжнародного та європейського права, важливим у цьому сенсі є Указ Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки» від 11 червня 2021 року за № 231/2021 [2].

В Указі зазначається, що незалежне та неупереджене правосуддя є запорукою сталого розвитку суспільства і держави, гарантією додержання прав і свобод людини та громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави, зростання добробуту та якості життя, створення привабливого інвестиційного клімату, своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права.

Удосконалення системи правосуддя сприятиме утвердженню правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення – справедливого їх відновлення у розумні строки.

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (далі – Стратегія) визначає основні засади та напрями

подальшого сталого функціонування та розвитку системи правосуддя з урахуванням кращих міжнародних стандартів та практик.

Стратегія визначає пріоритети удосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також впровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів [2].

При цьому визначається, що основною метою Стратегії щодо розвитку конституційного судочинства є визначення пріоритетів щодо удосконалення конституційно-правового регулювання, насамперед з питань порядку добору суддів Конституційного Суду України, забезпечення їх доброчесності, професійної компетентності та політичної неупередженості, прозорих підстав та дієвих механізмів притягнення суддів до відповідальності, гарантування прийняття Конституційним Судом України обґрунтованих рішень і висновків, що ґрунтуються на засадах верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, на цінностях і принципах, визначених Конституцією України.

Як вбачається зі Стратегії, діяльність Конституційного Суду України хоча і зазнавши конституційно-правових трансформацій, сучасний порядок формування, його організаційна структура, все ще не відповідає стратегічному курсу країни до запровадження міжнародних стандартів, адаптації до права Європейського Союзу щодо функціонування органів конституційної юрисдикції, оскільки національна конституційна юрисдикція залишається схильним до толерування корупційних проявів, є внутрішньо суперечливим через вбудований конфлікт інтересів, а відтак і відірваним від потреб держави та громадянського суспільства.

Формування єдиного національного органу конституційної юрисдикції, який би дійсно відповідав сучасним потребам суспільства і держави, організаційно-правова діяльність якого б відповідала міжнародним стандартам та доктринальній і юридичній практиці країн Ради Європи, зокрема і Європейського Союзу, на наш погляд, потребує розробки інноваційних підходів до визначення напрямів удосконалення нормативної основи діяльності Конституційного Суду України, що є одним з нагальних першочергових заходів з розвитку національного конституційного судочинства.

У цьому сенсі нами пропонується авторська концепція нової редакції ст. 148 Конституції України [1] такого змісту:

Чинна редакція	Редакція з пропонованими змінами
1	2
Стаття 148. До складу Конституційного Суду України входять вісімнадцять суддів	Стаття 148. Мінімальний склад Конституційного Суду становить шість суддів Конституційного Суду. Склад суддів Конституційного Суду, у визначеному законом про кількісний склад

Конституційного <i>України.</i> Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду <i>України.</i> Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду <i>України</i> здійснюється на конкурсних засадах у визначеному законом порядку. Суддею Конституційного Суду <i>України</i> може бути громадянин України, який володіє державною мовою	Суду суддів Конституційного Суду, може буди збільшений до дванадцяти суддів Конституційного Суду. Закон про кількісний склад суддів Конституційного Суду приймається не менш як двісті п'ятдесятьма народними депутатами Верховної Ради України. Прийняття закону про кількісний склад суддів Конституційного Суду є підставою для припинення повноважень всіх його суддів. Скасування такого закону, внесення змін чи доповнень, можливе лише у порядку, який встановлений для його прийняття. Законопроект про кількісний склад суддів Конституційного Суду, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через три роки з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту. Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення закону про кількісний склад суддів Конституційного Суду. Судді Конституційного Суду, повноваження яких достроково припинені у разі прийняття закону, можуть бути перепризначені у передбаченому законодавством порядку. Строк повноважень обраховується з часу першого призначення на посаду та не може перевищувати один конституційний строк повноважень судді Конституційного Суду. Період з часу дострокового припинення повноважень судді Конституційного Суду до перепризначення на цю ж посаду, не входить в конституційний строк повноважень такого судді. Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України у рівній кількості призначають суддів Конституційного Суду у
---	---

	порядку визначеному Конституцією та законами України. Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду здійснюється на конкурсних засадах у визначеному законом порядку. Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який не має іншого громадянства (підданства), володіє державною мовою
--	--

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-В // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. № 30. ст. 141.
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>.

Терещенко В.В., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Права і свободи людини та громадянина у сучасному світі набувають все більшого значення, оскільки рівень їх дотримання, захист та гарантії забезпечення є показником розвитку правової і демократичної держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Реальне забезпечення прав і свобод громадян і безпеки особи відноситься до життєво важливих інтересів України.

Завдання забезпечення прав і свобод громадян набуває особливого значення в період дії особливих правових режимів – при виникненні різних ситуацій надзвичайного характеру, коли нормальне функціонування суспільства і держави внаслідок тих чи інших причин стає неможливим, зокрема і в умовах введення воєнного стану.

У ст. 64 Основного Закону зазначається, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Але в умовах введення воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Так, у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні, відповідно до Указу Президента України № 64 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні», Указу Президента України від 14.03.2022 № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Законодавство України передбачає можливість обмеження прав і свобод громадян у період дії воєнного стану тільки в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і в тих межах, яких вимагає гострота стану. Прийняті у зв'язку з цим заходи з урахуванням міжнародно-правових норм не повинні спричинити яку-небудь дискримінацію окремих осіб чи груп населення винятково за ознакою статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового положення, місця проживання, відношення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також за іншими ознаками [3, с. 383].

Таким чином, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого, впроваджувати певні заходи правового режиму воєнного стану.

Серед всіх заходів, які можуть бути впроваджені в межах тимчасових обмежень передбачених указом Президента України основними, що стосуються фізичних осіб є право органів:

1. Запроваджувати трудову повинність для окремих категорій працездатних осіб, які не залучені до роботи у сфері забезпечення життєдіяльності населення, оборонній сфері і не заброньовані за підприємствами, установами та організаціями;
2. Запроваджувати комендантську годину;
3. Встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;
4. Перевіряти документи в осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України.

5. Встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

6. Забороняти торгівлю алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами;

7. Запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

8. Встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

9. Проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

10. Заборону проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

На юридичних осіб з більшою вірогідністю можуть вплинути в умовах воєнного стану права уповноважених органів:

1. Використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

2. Видавати накази (розпорядження) про відсторонення від роботи керівників підприємств, установ та організацій без збереження заробітної плати за неналежне виконання ними обов'язків, визначених цим Законом, та накази (розпорядження) про призначення виконувачів обов'язків керівників зазначених підприємств, установ і організацій на час дії правового режиму воєнного стану;

3. У разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

4. Примусово відчужувати майно, в тому числі те, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Отже, вказані заходи повинні бути проведені у відповідності із чинним законодавством і не можуть суттєво обмежувати основоположні права

громадян. Крім цього, будь-які обмеження повинні бути співмірними з цілями, які вони переслідують.

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 61, 52, 55, 56-63 КУ, не можуть бути обмежені за жодних умов, зокрема:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;
- не можуть бути порушеними невід’ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;
- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї;
- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;
- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;
- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім’ї або близьких родичів, коло яких визначено законом [1].

Отже, коли вводиться правовий режим воєнного стану, можуть бути застосовані суттєві обмеження прав як фізичних так і юридичних осіб, але в конституції є перелік прав, які не можуть бути обмежені за жодних умов.

Проте такі обмеження можуть відбуватися виключно в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану.

У разі порушення законних прав та інтересів в умовах воєнного стану слід звертатися до правоохоронних органів – підрозділів Національної поліції України, прокуратури, Служби безпеки України, а також до інших органів влади, які продовжують працювати під час війни. Також захистити свої права можна шляхом звернення до суду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 – № 64/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. – 2020. – № 1. С. 381-384. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3450>

Толокольнікова А. В., здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВА ДІТЕЙ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Право дитини на освіту завжди відігравало і відіграє важливу роль у формуванні суспільства. Діти – майбутнє України. Їм обов'язково доведеться брати участь у діяльності та розвитку держави. Освічені діти сьогодні – запорука успішної країни завтра. Тому соціальна та правова підтримка дитинства є пріоритетним напрямом у досягненні поставлених державою цілей. Право на освіту є основоположним соціально-культурним правом, що забезпечує стабільний розвиток молодого покоління. Всебічний розвиток дитини, як члена суспільства повністю залежить від можливості повною мірою реалізовувати свої права. Якісна початкова освіта надає дітям рівні вихідні шанси і дозволяє досягнути успіху на наступних етапах навчання. Вони мають право на повноцінну освіту з раннього віку. [1]

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін в умовах воєнного стану. Усі ми вчилися та продовжуємо вчитися жити в цих нових умовах: хтось – продовжувати здобувати освіту, а хтось – працювати.

Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій вимушено перемістилася в межах України або за кордон. Багато педагогів та здобувачів освіти все ще залишаються на тимчасово окупованих територіях та

потребують особливої підтримки держави. Деякі заклади освіти були фізично зруйновані.

Переміщені за кордон батьки та здобувачі освіти потребували та все ще потребують державної й міжнародної підтримки для забезпечення можливості для продовження навчання дітей. [2]

Діти, що зростають в умовах війни, захищені нормами міжнародного гуманітарного права як частина цивільного населення. Проте, з огляду на вразливість і потреби, пов'язані з дитячим розвитком, діти мають особливий захист. Деякі гарантії, передбачені міжнародно-правовими актами, стали частиною звичаєвого права.

Основні міжнародно-правові акти, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту:

- Конвенція ООН про права дитини (1989)
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році)
- Женевські конвенції про захист жертв війни (1949)
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977)
- Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999)
- Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками. [3]

Попри всі загрози життю і здоров'ю дітей, заклади освіти продовжують надання освітніх послуг у встановлених обсягах, та там де це можливо, відповідно до визначених освітніх програм і планів. Насамперед, Державна служба якості освіти України здійснює моніторинг освітнього процесу, аби не порушувалися права всіх його учасників. Проводяться навчання, консультації, семінари для директорів шкіл та педагогічних працівників області, під час яких розглядаються невідкладні питання щодо забезпечення права дитини на доступну та якісну освіту в умовах воєнного стану. Зокрема, про оцінювання навчальних досягнень учнів, оформлення ділової документації, нове в законодавстві у сфері освіти тощо.

Безпечне освітнє середовище... Чи є воно на сьогоднішній днгь для дітей?

Це питання стало ще більш актуальним з початком нового навчального року. На жаль, сучасні українські школи не завжди мають бомбосховища відповідного рівня надійності, адже такі загрози не враховували під час проєктування громадського простору, тож поки що доведеться працювати з тим, що є. Вивчення мапи з надійними сховищами та пошук найшвидшого способу дістатися до них має стати одним із перших уроків, що вивчать українські діти з відновленням навчання. Також варто переконатися всім батькам і вчителям, що всі учні встановили на телефони додаток, який попереджає про початок повітряної тривоги.

Навчальний рік в Україні розпочався 1 вересня 2022 року в очному режимі там, де це можливо. У прифронтових областях і прикордонних громадах застосовується онлайн-навчання. Безпека дітей є найголовнішим завданням при підготовці закладів освіти до навчального року.

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль повідомив, що уряд розробив рекомендації закладам освіти щодо підготовки до безпечного навчального року. Перш за все, всі школи до вересня мають завершити підготовку до офлайн-навчання, зокрема, обладнати бомбосховища. Відвідувати можна буде лише ті заклади, які мають укриття. «У сховищах має бути тепло, світло, вентиляція, вода й усе для комфортного перебування під час тривалої повітряної тривоги. Навчання дітей і персоналу правильному поведженню під час тривоги мають стати регулярними», – наголосив він.

Заклади освіти у зоні бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях будуть працювати дистанційно. На інших територіях самі директори шкіл вирішуватимуть, за якою формою працюватиме їхня школа: очно, онлайн чи змішано. Але, за словами міністра освіти і науки Сергія Шкарлета, батьки мають право вирішувати, де та за якою формою навчатиметься їхня дитина: очно чи онлайн.

Наталя Піпа, народна депутатка України, секретарка комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій, під час дискусії в Медіацентрі Україна підкреслила, що навіть під час Другої світової війни навчання у школах продовжувалося. І зараз від регіону до регіону держава шукатиме різні форми навчання. Перевага надаватиметься саме очній формі. Звичайно, якщо це не буде іти у розріз із питанням безпеки.

Багато дітей наразі залишаються за кордоном. З нового навчального року вони підуть в школи тих країн, де вони разом із батьками отримали тимчасовий притулок. Тому виникає непорозуміння у питанні, як потім, після повернення до України, синхронізувати знання та оцінки. Олег Паска розповів, що зараз готується відповідний наказ Міністерства освіти та науки, який узгодить це питання.

«Буде наступний варіант. Діти, які підуть в школи в тих країнах, де вони перебувають, такі предмети, як фізика, хімія та інші, будуть в наших документах прописані їм в кінці року як «зараховано». Вони будуть тільки дистанційно вивчати в наших школах українську мову і літературу, історію України, тобто предмети українознавчого циклу. У такий спосіб вони отримають документи про середню освіту. І коли вони захочуть вступати в наші заклади вищої освіти, вони просто екстернатом допрацюють, або комісійно буде визначено їх рівень знань з таких предметів, як фізика, хімія, біологія, які вони вивчали у школах за кордоном, і їм будуть виставлені відповідні оцінки. Тому все робиться для того, щоб шанси дітей повернутися в Україну були великими». [4]

Україна не стоїть на місці, навіть під час війни все робиться задля безпеки, кращого рівня життя, освіти наших дітей.

Список використаних джерел:

1. Право дітей на освіту: Ужгородська районна державна організація.
2. Освіта в умовах воєнного стану: освітній омбудсмен України: URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/04/1>
3. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. War Childhood Museum Ukraine. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/>
4. Навчання під час війни: чого очікувати школярам і їхнім батькам. URL: <https://chas.cv.ua/zakon-pravo/108979-%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%B0%D1%81-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D1%87%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8.html>

Хандій К. В., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ ЯК ПОЧЕСНИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Військова агресія Російської Федерації проти України є найболючішою темою сьогодення, у зв'язку з чим конституційний обов'язок захисту Вітчизни набув особливого значення для кожного громадянина України, став справою честі, прикладом самовідданості, героїзму та мужності.

Відповідно до статті 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Аналіз змісту цієї статті дозволяє виокремити три конституційні обов'язки: 1) обов'язок захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність; 2) обов'язок шанувати державні символи України; 3) обов'язок відбувати військову службу. Крім того, за своїм змістом ч. 1 ст. 65 Конституції України тісно пов'язана з ч. 1 ст. 17, яка визначає, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України,

забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1].

Захист Вітчизни передбачає обов'язок кожного військовозобов'язаного громадянина країни стати на її захист у випадку зовнішнього збройного нападу, офіційного оголошення війни чи загальної мобілізації. Однак захист Вітчизни – це не лише її оборона. Це також і стан захищеності державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, законних інтересів держави та прав громадян від посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, це відповідний рівень громадського порядку та громадської безпеки, збереження національної культури та ін. [2, с. 488]. Окрім захисту Вітчизни, ч. 1 ст. 65 Конституції України передбачає обов'язок шанувати державні символи України, які є проявом суверенітету нашої держави та закріплені ст. 20 Конституції України.

Згідно з ч. 2 ст. 65 Конституції України обов'язок захисту Вітчизни має ще один невід'ємний аспект – обов'язок громадян відбувати військову службу відповідно до закону. Військова служба є державною службою особливого характеру, що пов'язана з виконанням громадянином України загального військового обов'язку і службою у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до чинного законодавства, а також у правоохоронних органах спеціального призначення та Державній спеціальній службі транспорту, посади яких комплектуються військовослужбовцями. Обов'язок відбувати військову службу не поширюється на іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України [5]. Порядок проходження громадянами України військової служби визначається Законом України від 25 березня 1992 року «Про військовий обов'язок і військову службу» та регулюється іншими нормативно-правовими актами.

Варто зазначити, що громадяни України мають право на заміну виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою згідно з положеннями Конституції України та Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу». Між тим, ч. 3 ст. 4 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачає, що ніхто не може з мотивів своїх релігійних переконань ухилятися від виконання конституційних обов'язків. Заміна виконання одного обов'язку іншим з мотивів переконань допускається лише у випадках, передбачених законодавством України [6]. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» не конкретизує випадків заміни виконання одного обов'язку іншим з мотивів релігійних або інших світоглядних переконань. У свою чергу, ч. 4 ст. 35 Конституції України наголошує, що в разі, якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою [1]. Вказане право також продубльовано в ч. 4 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і

військову службу». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» альтернативна служба є службою, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби й має на меті виконання обов'язку перед суспільством. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження права громадян на проходження альтернативної служби із зазначенням строку дії цих обмежень. Також право на альтернативну службу мають громадяни України, якщо виконання військового обов'язку суперечить їхнім релігійним переконанням і ці громадяни належать до діючих згідно з законодавством України релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю. На альтернативну службу направляються громадяни, які підлягають призову на строкову військову службу і особисто заявили про неможливість її проходження як такої, що суперечить їхнім релігійним переконанням, документально або іншим чином підтвердили істинність переконань та стосовно яких прийнято відповідні рішення [4].

Віруючі особи, які в силу своїх релігійних переконань не можуть захищати державу зі зброєю у руках, мають право на альтернативну (невійськову) службу навіть під час воєнного стану. Однак є велика правова прогалина в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», яка полягає в тому, що порядок проходження альтернативної служби військовозобов'язаними в особливий період законодавцем не встановлюється. Стаття 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» містить перелік випадків, коли військовозобов'язані не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, однак жодного слова про альтернативну (невійськову) службу в ній не міститься. Актуальність цієї проблематики для України підтверджує й практика Європейського суду з прав людини — справи «Баятян проти Вірменії», «Бухаратян проти Вірменії», «Цатурян проти Вірменії», «Стефанов проти Болгарії», «Ерчеп проти Туреччини». Саме на підставі зазначених справ та в умовах недосконалості чинного законодавства українські суди виносять рішення на користь конституційних прав віруючих громадян України [3].

Сьогодні Україна та її громадяни стають безпосередніми творцями сучасної історії та є учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення своєї долі і світового порядку на планеті. Розуміння того, що захист Вітчизни – це священний і почесний обов'язок кожного громадянина, безумовно, наблизить нас до поставленої мети – перемоги України над *державою-агресором*.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

3. Конституція України. Науково-практичний коментар. Ред. кол.: В.Я. Тацій (голова ред. кол.), О.В. Петрішин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків, 2011.
4. Морозов Є. Альтернативна (невійськова) служба для віруючих під час воєнного стану. *LexInform Юридичні новини України*. URL: <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/alternatyvna-nevijskova-sluzhba-dlya-viruyuchykh-pid-chas-voyennogo-stanu/>.
5. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 № 1975-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text>.
6. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 №2233-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
7. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>